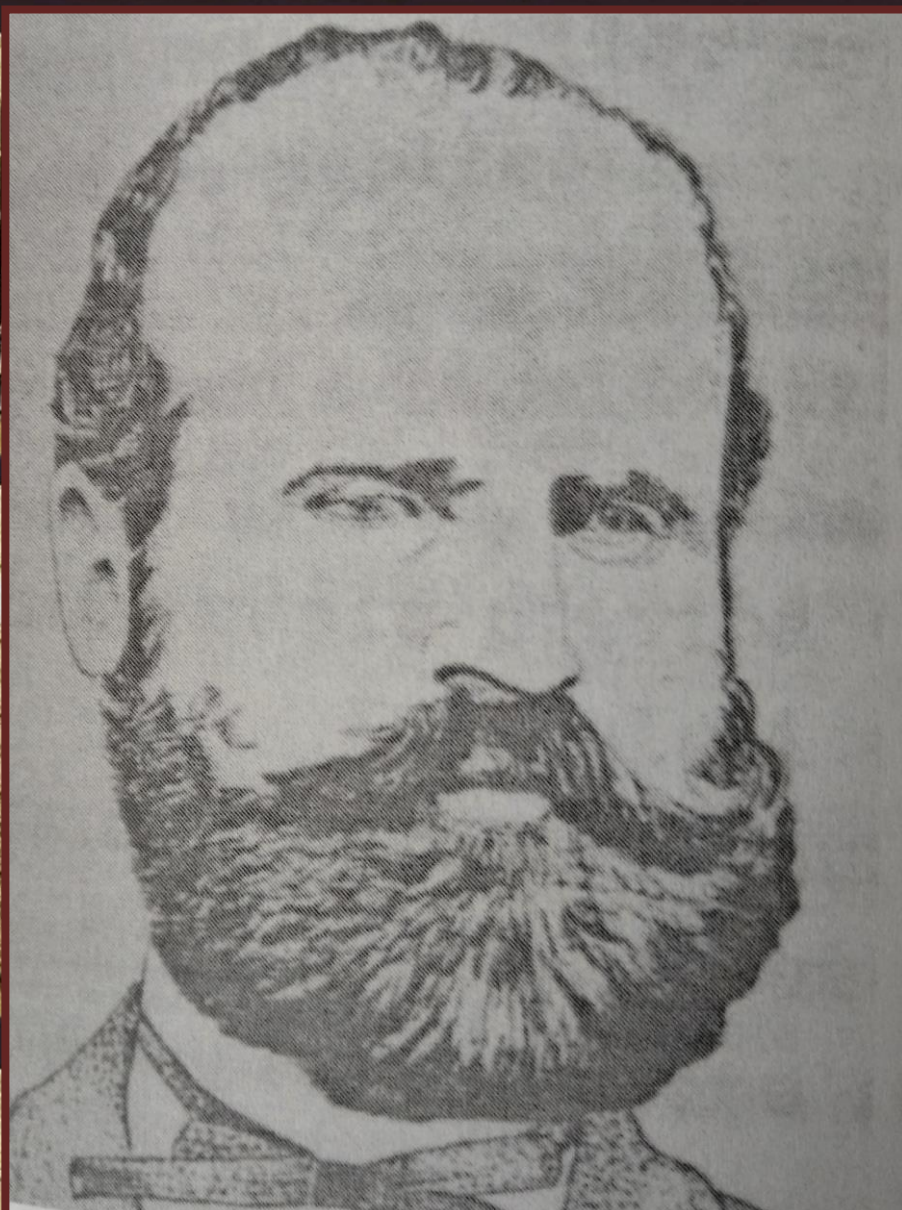

PISANII SÂNGEORZENE

- SPIRITUALITATE, ISTORIE ȘI TRADIȚIE -

Învățătorul MIHAI DOMIDE

1842 - 1898

ANUL XI, NR. 5(117), MAI 2022

FAMILIA MOISIL
din
ȘANȚ (Rodna Nouă)

STRAMOS COMUN DE LA
BISERICA ALBA - MARAMUREȘ

VASILE MOISIL I (1761 - 1811)
Preot în Rodna-Nouă
(Șanț)

VASILE MOISIL II (1790-1850)
Preot în Rodna-Nouă
(Șanț)

Maria Moisil
Căs. Ilisie Domide

Clement Domide

Paraschiva Domide
Căsăt. Petru Filipoiu

Onisim Filipoiu, prof.
Florea Filipoiu, cpt.
Valentin Filipoiu, înv.

GRIGORAS MOISIL (1785)
Dascălul bisericii
din Rodna-Nouă

Toader Moisil

Grigore V. Moisil (1814-1891)
Vicar episcopesc Năsăud

Prof. IULIU MOISIL
1859 -1947 -
Membru on. al. A.R.

Dr. Const. Moisil (1842-1921)
Prof. Năsăud

Maxim Moisil
Căs. Anisia Grapini

Iosif Moisil
Căs. Nastasia Olari

Dr. Const. C. Moisil (1876-1958)
Profesor București
Membru al Acad. Române

Octavian Moisil
Macedon Moisil

Savir Moisil căs.
Paraschiva Sîngeorșar

Dr. Grigore G. Moisil (1906-1973)
Prof. univ. București
Membru al Acad. Rom.

Anton Moisil
Octavia Șanta
Cornelia Iliesu

Iosif S. Moisil
Căs. Valeria Țița

Selecția i genealogice
de
la

ONISIM FILIPOIU

PISANII SÂNGEORZENE

- Spiritualitate, Istorie și Tradiție -

Sângeorz-băi

Vila Lazar villa

ANUL XI, NR. 5(117), MAI 2022

PISANII SÂNGEORZENE

Revistă de spiritualitate, istorie și tradiție locală

Fondatori: profesor FLORIN HODOROGA
teolog ALEXANDRU DĂRĂBAN

Consultant științific: Dr. Mirela Popa-Andrei, cercetător științific II, Institutul de Istorie
„George Barițiu” din Cluj-Napoca al Academiei Române
Colaboratori permanenți: Dr. Elisabeta Scurtu, Preot Dr. Maxim (Iuliu-Marius) Morariu,
Dr. Dorin Dologa, Icu Crăciun, Florin Hodoroga

Editor și redactor responsabil: Alexandru Dărăban

Tehnoredactare: Alexandru Dărăban

REDACTIA: Casa de Cultură Sângeorz-Băi, str. Republicii nr.33,
jud. Bistrița-Năsăud; E-mail: florin.hodoroga@gmail.com
Jucu, str. Jucu-Herghelie nr. 67, jud. Cluj
aldaraban57@gmail.com

Revista poate fi citită pe rețeaua de internet la adresele:

<http://pisaniiangeorzene.assbn.ro/ps2019.html>

<http://en.calameo.com/accounts/3280504>

COPERTA 1: **Învățătorul Mihai Domide**
COPERTA 2: **Genealogia învățătorului Mihai Domide**
COPERTA 3: **Genealogia învățătorului Mihai Domide**
COPERTA 4: **Învățătorul Mihai Domide**

Fotografiile din acest număr provin din cadrul Serviciului Județean al Arhivelor Naționale Bistrița-Năsăud (colecția fotografii), Facebook (Vicariatul greco-catolic Năsăud, Leon Prădan, Cornel Rusan, Iosif Ciunterei, Liceul „Solomon Haliță” Sângeorz-Băi), Centrul Cultural „Iustin Sohorca” Sângeorz-Băi, colecția personală a artistului Maxim Dumitraș

Cuprins

CUPRINS	5
<u>BISERICĂ, ȘCOALĂ, SOCIETATE</u>	
ONISIM FILIPOIU, <i>Învățătorul Mihai Domide (1842-1898)</i>	6
*** <i>Numirea de învățător a lui Mihai Domide de către Episcopia Greco-Catolică de Gherla în Tiha Bârgăului</i>	21
*** <i>Numirea de învățător a lui Mihai Domide de către Episcopia Greco-Catolică de Gherla în Sângeorgiu</i>	22
*** <i>Testimoniu</i>	23
ARTEMIU PUBLIU ALEXI, <i>Scrisori Transcarpatine din patria lui Dragoș</i>	25
TRAIAN PAVELEA, <i>Ecourile independenței</i>	27
ALEXANDRU DĂRĂBAN, <i>Foștii grăniceri din Sângeorgiu susținători ai celei de-a VI-a suplici către Maiestatea Sa Împăratul</i>	30
*** <i>Trupa Bârsan arestată</i>	34
DORIN DOLOGA, <i>Aspecte ale localității Sângeorz-Băi în perioada 1900-1910</i>	36
<u>DIN GRANITĂ</u>	
DR. C. I. ȘOTEL, <i>Năsăudul de altădată – Spovedanii sub patrafir</i>	39
DĂNUȚ POENARU, <i>Căi ce comunicație a comunei Coșna cu Transilvania – Căi ferate</i>	45
ALEXANDRU DĂRĂBAN, <i>Tablou nominal cu locuitorii din comuna Bichigiu care au luat parte la Primul Război Mondial</i>	50
<u>VARIA</u>	
<i>Versuri din chilia sufletului preotului Maxim Melinti din Basarabia</i>	61

BISERICĂ, ȘCOALĂ SOCIETATE

Învățătorul MIHAI DOMIDE

(1842-1898)

ONISIM FILIPOIU

Una din personalitățile marcante ale ținutului năsăudean care în cursul veacului trecut a desfășurat o activitate deosebit de meritorie, afirmându-se plenar atât în cadrul învățământului cărui avea să i se dedice ca învățător, cât și în alte domenii de activitate în care el a reușit să dobândească realizări apreciate, a fost, cum vom vedea, și Mihai Domide.

Figură definitorie de dascăl de vocație, el a ocupat un loc cu totul aparte, atât în domeniul școlii pe care a deservit-o cu mult devotament, cât și în cadrul altor sectoare în care, de asemenea, s-a remarcat. Meritele lui dobândesc dimensiuni cu atât mai mari cu cât activitatea și tot ce avea el să realizeze, s-au desfășurat într-o epocă de adânci frământări pe toate planurile, epocă în care și învățământul românesc ardelean a cunoscut o dezvoltare sinuoasă, trebuind să înfrunte, adesea, multe și grele adversități.

Ambianța familială

Descendent, atât pe linie paternă, cât și pe linie maternă al unor familii de vechi tradiții, activitatea pe care o desfășura Mihai Domide avea la bază astfel girul unui șir îndelungat de antecesori, mama lui fiind descendentă dintr-o ramură a „Moisilenilor”, tatăl său fiind fiul bătrânului Mihăilă Domide, eroul eponim în bătăliile de la Arcole contra împăratului Napoleon¹.

Potrivit datelor autobiografice păstrate, Mihai Domide s-a născut la data de 22 septembrie 1842 în localitatea Șanț sau cum i se mai spunea în trecut, Rodna Nouă.

Tatăl său, Ilisie Domide (1815-1881), judele primar de atunci al comunei și mama sa Maria Domide, născută Moisil (1818-1881), i-au asigurat fiului lor o creștere ceva mai aleasă. La îndeplinirea planurilor lor în acest sens, au fost sprijiniți și de faptul că, după mamă, fiind deci nepot al preotului (greco-catolic, s. n.) Vasile Moisil II (1790-1850) și al vicarului episcopesc (greco-catolic, s. n.) (1814-1891). Mihai Domide s-a bucurat astfel de o ambianță familială cu totul deosebită față de alți contemporani. În felul acesta începutul activității sale

¹ Mihăilă Domide participând la bătăliile de la Arcole, în cadrul batalionului I din regimentul năsăudean, a fost grav rănit (așa cum rezultă și din matricola nr. 4 a parohiei (greco-catolice, s. n.) comunei Șanț unde, la pagina 7, în calitate de naș se specifică faptul că era G/anz/invalid). A fost făcut prizonier de armata lui Napoleon și dus pe pământul Franței unde, timp de peste 10 ani, a stat la Paris. În toată această perioadă el a venit în contact cu o lume nouă și, poate că, pe lângă limba germană pe care o știa din regiment, să fi învățat și franceza.

ONISIM FILIPOIU

a fost impulsionat și de moștenirea culturală care avea să-l oblige, fără îndoială, la o pregătire pe măsura exigențelor familiale. De la începutul educației sale, Mihai Domide s-a bucurat de o instruire aleasă, la temelie stând și îndelungate tradiții moștenite de la înaintașii descălecați de pe pământul voievodal al Maramureșului¹.

Ajuns la vârsta școlarizării, potrivit tradiției familiale, a urmat primele trei clase, între anii 1848-1851², la școala poporală din comuna sa natală Șanț, instituție nou înființată în cursul anului 1827³. În toată această perioadă a avut ca învățător pe un unchi al său, Iacob Moisil (1816-1889), despre care cercetătorii în domeniu afirmă că a fost, după toate probabilitățile, cel dintâi învățător calificat din șirul dascălilor care au funcționat la școala din acea localitate⁴.

Astfel, încă din primii ani de învățătură, tânărul și firavul Mihai Domide dovedindu-se a fi destul de iscusit, după terminarea ciclului primar, a fost îndrumat să urmeze, în continuare, cursurile Școlii Triviale din Sângeorz, unde l-a avut ca dascăl pe Maxim Haliță, iar în calitate de catehet pe Ilie Lica. După aceea îl găsim înscris ca elev al normelor din Năsăud, de sub conducerea pedagogului Moise Panga, succesorul vestitului Ioan Marian (1796-1846)⁵.

La nivelul școlilor năsăudene, Mihai Domide a dovedit, într-adevăr, o evidentă înclinare pentru învățământul preparandial, reușind astfel să-și însușească în scurtă vreme cunoștințele fundamentale necesare viitoarei cariere de dascăl. După efectuarea cursului special la Școala preparandială din Năsăud, urmat în anul 1859 cu rezultate bune, printre cei 240 absolvenți îl găsim în prima serie și pe Mihai Domide, care a obținut diploma de învățător. Prima școală, la care avea să-și înceapă cariera, a fost cea din Tiha Bârgăului. Se pare că numirea lui acolo nu a fost deloc întâmplătoare. Astfel, vicarul Grigore Moisil, care ținea foarte mult să-și plaseze nepotul la școala din localitatea unde-și începuse și el cariera ecleziastică, a insistat foarte mult pentru numirea lui ca învățător la acea școală.

Însă părinții dorind să-l știe mai aproape de casă, nu a zăbovit prea mult la acea școală, deoarece după un popas de un an la școala din localitatea Maieru, pe Mihai Domide îl găsim numit învățător la Școala Trivială din Sângeorz unde i s-a încredințat o clasă nou înființată. Cum el absolvise cu succes și un curs special pentru școlile triviale, cu limba de predare română și germană⁶, această nouă numire venea să-l plaseze într-o formă de învăță-

¹ Maria Moisil, mama lui Mihail Domide, era fiica preotului Vasile Moisil II (1790-1850) și soră cu vicarul episcopesc Grigore Moisil (1814-1891), primul director al liceului din Năsăud. După cum se știe, familia lor s-a așezat la Șanț în cursul veacului al XVIII-lea, venind din Maramureș. Acolo sunt atestați încă în veacul al XIV-lea făcând parte din familiile nobile române din Maramureș, rang la care au fost ridicați de Matia Corvinul care, pentru merite excepționale, i-a ridicat la rang nobiliar (vezi Virgil Șotropa, Nicolae Drăganu, *Istoria școalelor năsăudene*, p. 329; *Enciclopedia Română*, III, p. 311; *Memorialul Reuniunii Mariana*, pp. 57-59; Vicarul Grigore Moisil, *Autobiografie*; Ilie Țabrea, *Constantin Moisil, un pionier al numismaticii românești*, București, 1870; *Date istorice privitoare la familiile nobile românești* ș.a.). cauza care l-a determinat să emigreze de pe vechile lor moșii de la Biserica Albă, nu sunt încă bine cunoscute. Se presupune că unele persecuții religioase i-au determinat să emigreze în Transilvania, stabilindu-se pe Valea Rodnei unde, în comuna Șanț, formează astăzi una din principalele ramuri ale acestei familii.

² *Memorialul Reuniunii învățătoresți greco-catolice Mariana în Năsăud, 1876-1901*, Năsăud, 1901, p. 71.

³ Mihail Domide, *Monografia comun ei Șanț - Rodna Nouă*, manuscris, 1986, p. 12.

⁴ *Ibidem*.

⁵ Virgil Șotropa, Nicolae Drăganu, *Istoria școalelor năsăudene*, Năsăud, 1913, pp. 72-73.

⁶ *Ibidem*.

Învățătorul MIHAI DOMIDE

---

mânt potrivit, însă profilului ce și-l formase.

Director al Școlii Triviale din Sângeorz

După câte se știe Școala Trivială din Sângeorz a luat ființă prin transferarea celei din Maieru, în anul 1816.

În ce privește denumirea de „școală trivială”, după cât se știe, termenul era împrumutat de la școlile din evul mediu în care studiul celor trei obiecte, gramatica, dialectica și retorica formau așa numitul „trivium”. De aceea și școlile de pe teritoriul graniței năsăudene, unde se predau ca materii de învățământ cititul, scrisul și socotitul s-au numit, prin analogie, tot școli triviale (Trivialenschule).

Activitatea școlilor triviale grănicerești, cum sublinia un bun cunoscător al acestei probleme¹, se baza, de fapt, pe tradiții străvechi care s-au dezvoltat, contribuind la formarea unui nivel mereu mai ridicat al învățământului național în această parte a țării.

În ce privește Școala trivială din Sângeorz, ca în toate celelalte școli asemănătoare, limba de predare a fost în primii ani, româna, însă începând cu anul 1837 a fost cea germană, limba folosită curent în administrația Regimentului al II-lea grăniceresc. Într-adevăr, din cauza creșterii accentuate a administrației habsburgice și, în același timp, pentru a se putea face față astfel unei nevoi tot mai mari de funcționari calificați, subofițeri, ofițeri ori juzi comunali, consiliul de război din Viena a pretins și impus ca limbă de predare în aceste școli, numai limba germană.

La început, școala trivială avea două secții cu un singur învățător, secția inferioară și cea superioară, învățământul fiind frecventat numai de băieți, absolvenți ai școlii comunale (națională). Cu timpul clasele au sporit ca număr, fiind întreținute ca toate celelalte școli similare, din fondul de provente creat în acest scop în fiecare comună participantă la comunitatea grănicerească. La scurt timp după numirea sa ca învățător la Școala Trivială din Sângeorz, lui Mihai Domide i-a fost încredințat și postul de director după încetarea din viață a predecesorului său, învățătorul Iosif Georgiță².

Cu toate condițiile grele în care se desfășura procesul de învățământ în acele vremi, noul director, încă de la început, a reușit să imprime un ritm dinamic lărgind, pe cât posibil, tot mai mult aria învățământului în acea școală. În felul acesta, cu multă inițiativă și tot pe atât entuziasm, Mihail Domide a reușit, în scurtă vreme, să realizeze la Școala Trivială din Sângeorz un veritabil focar de educație pentru tineretul acelei localități, din rândul căruia s-au ridicat mulți oameni de valoare. Printre aceștia am aminti aici, în primul rând, doar pe profesorii Artemiu Publiu Alexi și Maxim Pop, autorii celei dintâi monografii a războiului de independență, apărută la Graz în anul 1878³.

---

¹ Iuliu Moisil, *Figuri grănicerești năsăudene*, vol. I, p. 34.

² Iosif Georgiță (1821-1869), fratele Iulianei Georgiță, soția vicarului Grigore Moisil. Iosif Georgiță s-a născut în Năsăud, a urmat Institutul Militar Grăniceresc, apoi Școala Normală din acest oraș, după care, în 1839, a fost numit la Monor. Între timp, absolvind și Școala Pedagogică „Sfânta Barbara” din Viena, a fost numit ca învățător la Sângeorz (Iuliu Moisil, *Figuri grănicerești năsăudene*, vol. II, p. 66) unde, după decesul său, a fost urmat de Mihail Domide.

³ *Lucrarea, scrisă de acești vrednici elevi ai lui Mihai Domide, a fost dedicată „Vitezei armate române. Bravilor ei conducători. Eroilor români de la Rahova, Nicopole, Lom Palanc, Grivița, Plevna și Vidin. Demnilor*

ONISIM FILIPOIU

Întâlnire cu Alexandru Odobescu

Nume devenit emblematic la acea dată, Mihai Domide, pe lângă preocupările strict școlare, și-a croit în scurtă vreme și alte direcții spre care avea să se orienteze. Episodul cel mai semnificativ, în acest sens, ni-l oferă și convenirea cu scriitorul Alexandru Odobescu care, după câte se știe, „era un admirator convins al Țării Năsăudului și compara frumusețile acestui ținut cu cele mai frumoase vederi din Elveția și din Apusul Europei, pe care-l cunoștea atât de bine”, cum avea să ne mărturisească un elev al scriitorului, Vasile Șuteu.

Astfel, în contextul anului 1894, anul mișcării memorandiste din Transilvania, într-o împrejurare oarecare, acest mare scriitor a ținut să viziteze și ținutul grăniceresc năsăudean. Șederea lui pe aceste meleaguri, fiind de o durată mai îndelungată, Odobescu și-a ales drept localitate de reședință stațiunea Sângeorz.

Aici, cum preciza un cercetător¹, tot timpul a fost musafirul directorului școlii din localitate, învățătorul Mihai Domide, care l-a găzduit într-o căscioară de bârne, văruiată în culoare albă, cum erau atunci majoritatea locuințelor în acea zonă.

Din Sângeorz, scriitorul a vizitat, rând pe rând, tot ce-i putea oferi mai frumos vestita vale a Someșului Mare.

Desigur, printre cele dintâi localități pe care a dorit să le vadă, a fost, se înțelege, și vechea capitală a Districtului Năsăudean, cu vestitele sale școli. Pentru atingerea principalelor obiective propuse, Odobescu a fost însoțit de Vasile Borgovan (1850-1926), unul din colaboratorii lui la alcătuirea unor manuale școlare².

Încă la sosirea în Năsăud, cum era și firesc, Odobescu a vizitat, în primul rând, școlile din acea localitate, precum și pe profesorii lor, în frunte cu Ioan Ciocan (1850-1915), viitor profesor universitar la Budapesta.

Vizitând, printre altele, și noul local al liceului grăniceresc, lui Odobescu i s-a părut totuși cam prea impunător pentru un oraș ca Năsăudul, pe care-l compara, de fapt, cu vechea

Curte de Argeș. Ar fi de semnalat aici și faptul că Alexandru Odobescu, tot timpul șederii lui pe meleagurile noastre, a alcătuit numeroase scrisori, care de care mai interesante. Unele din acele scrisori vizând probleme legate de viața culturală a trecutului din acea parte a țării, au fost date publicității³, conținutul lor interesând și astăzi pe cercetător.

Astfel, într-una din ultimele scrisori redactate cu acel prilej, printre altele Alexandru Odobescu ținea să arate că a mai făcut o excursie, de data acesta pe Muntele Rotunda, fiind condus de institutorul pensionar Mihai Domide⁴.

Tot cu acest prilej, se relatează în continuare, Alexandru Odobescu și suita lui „trecând prin Rodna, au ajuns la Șanț, unde au vizitat clădirile de vamă în care a dormit și Iosif al II-lea, când în anul 1783, călare, a trecut munții în Bucovina”⁵. Cum suita scriitorului era condusă de un intelectual din acea localitate, Mihai Domide, oaspeții au poposit acolo

---

descendenți ai marilor eroi de la Călugăreni, Rahova și Războieni. Umbrelor mărețe și de eternă memorie ale eroilor căzuți pentru Românișm. Dedicăm acest op în semn de înaltă recunoștință și admirațiune”. Autorii.

¹ Vasile Mihordea, *Odobescu în Țara Năsăudului*, în „Vatra”, 1936, nr. 4-5, pp.102-110.

² *Ibidem*.

³ *Ibidem*.

⁴ *Ibidem*.

⁵ *Ibidem*.

Învățătorul MIHAI DOMIDE

---

mai mulțișor, fiind musafiri în casa lui părintească, Odobescu bucurându-se acolo de o caldă primire. Cu acest prilej, după datină, vor fi vizitat și familia bătrânului preot Ilarion Filipoiu (1834-1901) care, fiind și un vânător vestit, le-o fi oferit musafirilor săi și vreo surpriză vânătorească cum cere tradiția în astfel de împrejurări.

A doua zi, întorcându-se la Rodna, membrii suitei lui Odobescu au fost poftiți ca musafiri ai marelui savant român Florian cavaler de Porcius (1816-1906). În casa bătrânului membru al Academiei Române, oaspeții, în frunte cu Odobescu, s-au simțit bine, i-au vizitat biblioteca, precum și vestitele colecții de botanică, iar la despărțire gazda oferindu-le și un buchet de flori, printre care Festuca Porcii și Floarea Reginei din care abundă Munții Rodnei.

Timpul șederii lui Alexandru Odobescu la Sângeorz apropiindu-se de sfârșit, înainte de plecarea definitivă din acea localitate, Mihai Domide a pus la cale o tradițională serbare populară, organizată în pavilionul stațiunii. Cu această ocazie Odobescu a putut cunoaște și mai bine frumoasele costume și jocuri specifice, împreunate cu multe obiceiuri străvechi, toate organizate în cinstea încheierii vizitei ambasadorului culturii românești, Alexandru Odobescu, în această parte a țării. Mulțumit de felul cum a fost primit și considerat, la plecarea sa din ținut, printre altele, Odobescu a propus să i se trimită la București doi din cei mai buni absolvenți al liceului din Năsăud. În acest scop au și fost recomandați Constantin C. Moisil și Vasile Șuteu, ambii descendenți de grănicer¹.

Pentru eternizarea vizitei făcute de Odobescu și alte personalități marcante ale culturii românești la Sângeorz, pe frontispiciul actualei vile „Haliță” a fost ridicată și o placă comemorativă având următoarea inscripție: „Prin aceste locuri au poposit și au creat scriitorii Alexandru Odobescu, Ion Luca Caragiale și Liviu Rebreanu între anii 1894-1940”.

Cred că nu este lipsit de semnificație să amintim și faptul că vizita lui Odobescu în Transilvania a avut loc tocmai în anul când la Cluj se desfășurau dezbaterile procesului înscenat conducătorilor Memorandului, mișcare la care au fost antrenați în fruntea maselor de pe Valea Rodnei, atât protopopul Gherasim Domide, cât și învățătorul Mihai Domide împreună cu alți mulți bărbați de seamă din acea vreme, ce-au aderat cu entuziasm la ideile acelei mișcări naționale.

Memorandistul

Bărbat de aleasă cultură și largi orizonturi, circumscrise în marginile preocupărilor sale de dascăl devotat, în ciuda vârstei sale destul de înaintate, la un moment dat, pe Mihai Domide îl găsim antrenat în acțiunile curentului politic cunoscut sub genericul de „mișcarea memorandistă”, curent care avea să constituie și pentru populația de pe Valea Rodnei un fericit prilej de afirmare și manifestare a conștiinței naționale.

În acest scop, urmând, în primul rând, exemplul protopopului Gherasim Domide, vărul său și viitorul vicar episcopesc al Rodnei, Mihai Domide s-a înrolat în mod efectiv la această mișcare, participând la toate acțiunile care au avut loc în această zonă.

Așa cum arată documentele vremii², contribuția lui a fost marcată printr-o participare

---

¹ *Ibidem.*

² Emil Boșca-Mălin, *Procesul memorandistului năsăudean Popa Gherasim Domide*, în „Plaiuri Năsăudene”, București, 1943, nr. 2-3, p. 6 și p. 8.

ONISIM FILIPOIU

activă dusă, de cele mai multe ori, în condiții de cea mai desăvârșită clandestinitate, Memorandul fiind, cum se știe, nu numai procesul unui lung proces istoric, ci și procesul a două lumi, lumea celor asupriți și lumea asupritorilor, memorandiștii, încă de la început, au apărut „aureolați și mari, chiar în momentul intrării lor în scenă – reprezentanții lor – fiind deja adevărate mituri vii sub ochii contemporanilor”.

De bună seamă că apartenența lui Mihai Domide, ca președinte al cercului Rodna al mișcării memorandiste, venea, de fapt, să-i sporească astfel și mai mult autoritatea în fața contemporanilor săi. În acea calitate și ajutat efectiv de către memorandiștii Leontin Pop, tot din Șanț, precum și de către cuscrul său, dascălul Cosma Cotul bătrânul și de către alți adepți ai acestei temerare mișcări și acțiuni politice naționale, învățătorul Mihai Domide, la sugestia lui Gherasim Domide, a luat toate măsurile pentru asigurarea discreției necesare bunei desfășurări a acțiunii și îndeplinirii sarcinilor ce le reveneau.

Astfel, potrivit procesului verbal al ședinței secrete ținută în ziua de sâmbătă, 7 mai 1892, la orele 2, p. m., în localul școlii confesionale din opidul Rodna¹, desfășurată sub președinția lui Mihai Domide, printre altele, s-a hotărât și cota localităților cercului Rodna de participare cu bani la suportarea cheltuielilor ocazionate cu deplasarea delegațiilor memorandiști la Viena, pentru înmânarea textului aceluia document monarhului.

După cum se știe au fost stabilite următoarele sume: Rodna Nouă (Șanț) – 20 florini, Rodna Veche – 25 florini, Maieru – 25 florini, Sângeorz – 25 florini, Ilva Mică – 15 florini, Feldru – 20 florini, Nepos – 15 florini, Leșu – 15 florini, Poiana – 15 florini, Măgura – 20 florini și Ilva mare – 25 florini.

Procesul Memorandumului a avut loc la Cluj, printre cei care au primit sentință de condamnare fiind și Gherasim Domide².

În perioada de detenție a capilor acestei mișcări politice naționale, membrii cercului Rodna rămași nepriviți de libertate, prin sentința pronunțată cu ușile închise ale Redutei, s-au străduit să-și dovedească, în continuare, atașamentul lor față de soarta celor condamnați. În special, pe calea scrisorilor ei au căutat, cu toate ocaziile, să le ridice moralul pentru a le ușura și pe această cale suferințele.

Iată, de pildă, ce-i scria lui Gherasim Domide, din Cluj, cu prilejul Anului Nou, 1895: „Scumpe vere! Sfintele sărbători să vă găsească pe toți sănătoși și în pace, să le petreceți cu bine! Facă Dumnezeu ca din suferințele voastre să răsară pentru neamul nostru soarele drep-

¹ *Arhiva Someșană*, III, Năsăud, 1975, p. 245.

² Cum s-a primit sentința în procesul Memorandumului? În numărul din 27 mai 1894 „Tribuna” publica următoarea telegramă din Cluj: „După o dezbateră de trei săptămâni, azi, în 13/25 mai, la orele 5 Tribunalul din Cluj a pronunțat în numele M. S. Monarhului următoarea sentință: Ioan Rațiu – osândit la 2 ani, George Pop de Băsești la 1 an, Vasile Lucaciu la 5 ani, Dimitrie Comșa la 3 ani, Daniil P. Barcianu la 2 ani și 6 luni, Nicolae Cristea la 8 luni, Iuliu Coroianu la 2 ani și 8 luni, Teodor Mihali la 2 ani și 6 luni, Gherasim Domide la 2 ani și 6 luni, Dionisie Roman la 8 luni, Patriciu Barbu la 2 luni, toți la închisoare de stat și solidar la purtarea cheltuielilor în sumă de 3.238 florini și publicarea sentinței în 13 ziare. Toți acuzații au primit cu bărbăție osânda. Venind în fruntea convoiului Părintele Lucaciu făcea impresia unui erou din vremuri antice, vorbea zâmbind. Doamna Lucaciu i-a zis, de asemeni senină, următoarele: Te sărut dragul meu și te salut că pe tine te-au învrednicit mai mult. Domnul Rațiu venea cu fruntea ridicată. Au intrat cu toții la hotel, presărându-li-se calea cu flori. Singur Badea George (Pop de Băsești) a plâns pentru că zicea – l-au batjocorit, dându-i pedeapsă mai puțină decât celorlalți tovarăși ai săi. Am plâns și noi tinerimea; de bucurie că avem între noi bătrâni cu atâta inimă și curaj... Ziua de azi, tăria cu care toți Români au primit verdictul, este cea mai mare cheazășie că avem să învingem” (Vezi „Patria”, Cluj, 1936, decembrie, număr festiv, p. 64).

Învățătorul MIHAI DOMIDE

---

tății, cum a răsărit pentru neamul omenesc soarele Libertății din suferința celui ce s-a născut pe vremea asta. O închin cu sănătate, că-i mai bună decât toate. Vă salut și vă sărutăm pe toți cu dragoste. Mihai Domide, Sângeorz, 3 ianuarie 1895”¹.

Președintele filialei

Dascălul Mihai Domide, pe lângă activitatea desfășurată în domeniul propriu-zis al învățământului, domeniu în care s-a dovedit un veritabil modelator și educator al atâtor generații, de tineret, pentru cultivarea cărora a știut să creeze climatul necesar realizării unor cadre bine pregătite, problemă destul de dificilă într-o perioadă nebuloasă traversată de tot felul de incertitudini, nu mai puțin prestigioasă i-a fost și munca prestată în cadrul organizației profesionale cunoscută sub denumirea de „Reuniunea Mariana”.

Organ consultativ al dascălilor din acea regiune, denumirea organizației îi era dată în cinstea și amintirea lui Ioan Marian, cel mai zelos învățător de odinioară pe care l-a avut ținutul năsăudean. După cum se știe, în condițiile vremurilor de atunci, adunările generale ale reuniunii, prin amploarea lor, au avut caracterul unor veritabile congrese profesionale în care s-au dezbătut, rând pe rând, o foarte mare diversitate de probleme.

Mihai Domide, în calitate de învățător, a făcut și el parte, atât ca membru al primului ei comitet, cât și ca președinte al filialei din Sângeorz² sub conducerea lui fiind ținute, între anii 1878-1889, un număr de 19 adunări generale.

La acestea au luat parte majoritatea membrilor, susținând peste 40 de prelegeri și comunicări din cele mai diverse. De menționat că printre membrii acelei filiale îl găsim și pe învățătorul Ioan Pop Reteganul care a prezentat diferite lucrări și a colaborat nemijlocit cu Mihai Domide, colegul său.

Ar mai trebui menționat aici faptul că Mihai Domide în calitate de membru activ al asociației, a susținut comunicări și în cadrul adunărilor altor filiale.

În acest sens amintim doar interesantul referat pe care îl intitula „Observări în contra obiceiului de a schimosi limba”.

Comunicarea a fost prezentată în ședința adunării generale ținută în Monor în data de 25 mai 1885, conținutul ei bucurându-se de o unanimă apreciere.

Folositor științei lingvistice

Alcătuind o astfel de lucrare, în realitate Mihai Domide iniția doar un dialog în probleme de lingvistică, el neavând o pregătire specială în acel domeniu. Din această cauză nici nu a formulat aprecieri la un astfel de nivel știind bine că aceasta nu-i în cădere³. Totuși, meritul lui incontestabil rămâne, indiscutabil, chiar dacă s-ar fi rezumat numai la faptul că el este cel ce a adus în discuția inițiatorilor unele documente lingvistice culese din graiul vechi al locuitorilor de pe Valea Rodnei care, de fapt, i-au reținut lui atenția.

Cu toate că lucrarea nu oferă cititorului concluziile unui specialist cu pregătire în do-

---

¹ Arhiva Someșană, III, Năsăud, 1975, p. 245.

² Memorialul Reuniunii învățătoresți greco-catolice Mariana în Năsăud, 1876-1901, Năsăud, 1901, p. 72.

³ Arhivele Statului Năsăud, Fond Reuniunea Mariana, pachet II, pp. 76-84.

ONISIM FILIPOIU

meniu, alcătuirea ei a însemnat totuși un pas însemnat înainte, o astfel de comunicare reușind să creeze în mod conștient a anumită atmosferă favorabilă pentru astfel de probleme în acea zonă.

Ca toate celelalte scrieri ale lui Mihai Domide preocupările lui în acest domeniu erau doar produsul unui orizont cultural destul de larg pentru a aborda astfel de inițiative, ceea ce i-a permis să dialogheze cu această specialitate fără a fi fost lingvist. În schimb, abordându-le, el a dat însă prilej altora de a le aprofunda. Din acest punct de vedere, astfel de preocupări dovedeau că la Mihai Domide, mai mult ca la oricare altul, cultura era o realitate evidentă, manifestată pregnant și în astfel de împrejurări. Dovadă în acest sens servesc și celelalte lucrări ale sale în care Mihai Domide apare deosebit de grijuliu și destul de pedant, stilul lui fiind împodobit adesea cu foarte multe note de plasticitate și culoare vie în sensul vorbirii acelor vremi.

În felul acesta se explică și acea notă de respect față de limba vorbită de locuitorii din comuna natală, pentru care el nutrește un cult deosebit, căutând s-o apere, fără rezerve, în toate împrejurările și, în special, în lumea învățătorimii din care, cum știm, făcea și el parte. De aceea, lucrările alcătuite de Mihai Domide, considerate la nivelul treptei de gândire a epocii sale, pot reprezenta astfel adevărate izvoare de referință în lupta de apărare a purității limbii.

În acest scop, el a căutat să ofere contemporanilor săi, chiar și un exemplu caracteristic a tendinței unora de a introduce în limbă, într-un mod exagerat și cu totul artificial, unele neologisme nefirești. De exemplu: „Părintele nostru, care domiciliezi în ceruri, sanctifice-se numele tău, fie voia ta, precum în imperiul tău așa și pe Terra. Pâinea noastră cea jurnalistică dă-ne-o nouă astăzi și ne pardonează nouă erorile noastre, precum și noi pardonăm eronaților noștri și nu ne duce pe noi în tentațiune, ci ne salvează de cel perfid. Amin!”.

Un episod semnificativ, 1848

La data când Mihai Domide a alcătuit monografia comunei sale natale, el știa bine că „în ansamblul revoluțiilor române, cea din Transilvania a luat proporțiile cele mai mari, a avut durata cea mai lungă (martie 1848 – august 1849) și a atins adâncimi nebănuite, lupta pentru dreptate și libertate socială îmbogățindu-se organic cu lupta pentru libertate și dreptate națională”¹. De aceea, în cuprinsul monografiei sale, a ținut să includă și un episod local, legat de acțiunile mișcărilor care au avut loc în acei ani pe teritoriul comunei Șanț. În acest scop, Mihai Domide constituindu-se ca martor ocular, relatează: „Lucru mai însemnat de luat în seamă din acea vreme, este venirea muscalilor pe aici², pe meleagurile Șanțului, în perioada anilor 1848-1849. Este vorba de o parte din trupele generalului Pawlof care, călăuzit de locotenentul Pantelimon Domide, au trecut peste Coșna, Cucureasa, Șanț³ spre centrul Transilvaniei. Cu acest prilej, Mihai Domide l-a văzut în persoană pe generalul rus care a poposit în casa tatălui său, Ilisie Domide, pe atunci primar al comunei. Episodul este textual,

¹ *Tribuna*, Sibiu, 1978, nr. 8, p. 7.

² Mihai Domide, *Monografia comun ei Șanț - Rodna Nouă*, manuscris, 1986.

³ *Ibidem*.

Învățătorul MIHAI DOMIDE

---

redat de Mihai Domide astfel: „Mi-aduc aminte că generalul obosit de drum, la îndemnul adjunctului conducător, s-a abătut în casa noastră care era cea dintâi în calea lor, ca să ospăteze ceva și să ia de la tatăl meu, care era atunci primar, informații despre insurgenți. aici, Pantelimon Domide care era frate cu tata, și alții care mai erau cu ei, au căpătat în grabă câte ceva, dar generalul n-a voit să primească nimic, ci a tras o dușcă de Vutky din plosca lui și a plecat mai departe, până pe șesul de jos de sat unde a tăbărât” (adică și-au instalat tabăra).

„Ei au stat o noapte la Cucureasa unde se cunosc încă gropile făcute pentru căldările de fiert, a doua zi s-a ivit la Vârful Boului tot satul, fiind în picioare ca să vadă pe oameni așa străini și de departe; ei coborau fără șir, care pe unde apuca, cântând și făcând un vuiet și zgomot cu armele lor grele, cu trăsurile și carele pe care duceau câteva tunuri pe care o mulțime de soldați le ținea și sprijinea, căci era greu și rău de coborât și numai liber, dar apoi cu așa povară. Ca copil mă uitam – de frică – numai prin gard la ei și totuși parcă mai îi văd cum erau de îndesați, roșcovani, cu nasul gros – ridicat, greoi și cu cojoace lungi până în pământ îmbrăcați în august”, relatează Mihai Domide ca martor ocular la aceste evenimente.

Vocația de folclorist

După câte știm, activitatea lui Mihai Domide nu a rămas numai la nivelul sarcinilor ce-i reveneau ca învățător cu o evidentă chemare și înfăptuire, concomitent, pe linie pedagogică, ci a marcat, în egală măsură, realizări și în domeniul folclorului reușind pe deplin să asocieze munca sa de dascăl devotat cu cea de iubitor și bun cunoscător al tezaurului folcloric local, ambele aspecte constituind, astfel, cele două laturi caracteristice ale activității sale.

Potrivit concluziilor la care au ajuns specialiștii în acest domeniu, în cursul veacului al XIX-lea, în rândul intelectualității noastre naționale a început să se manifeste un interes deosebit față de producția artei folclorice, intelectualitatea vremii realizând, concomitent, numeroase culegeri ale producției populare românești.

Printre cei mai entuziaști și, deopotrivă, de activi în acest domeniu, se numără și Mihai Domide care dispunea, atât de orientarea necesară, cât și de suficiente resurse de hărnicie pentru a identifica cele mai caracteristice valori folclorice care circulau pe atunci în zona unde-și desfășura activitatea.

Așa cum am arătat și cu alt prilej¹, în perioada sa de activitate Mihai Domide a reușit să identifice, să selecționeze și să publice prețioase culegeri folclorice pe care le-a crezut mai caracteristice pe Valea Rodnei.

În acest scop Mihai Domide a reținut în mod firesc, în primul rând, materialele oferite de tezaurul folcloric existent pe meleagurile comunei sale natale, pe care le cunoștea, în mod nemijlocit, cel mai bine.

La acea dată, comuna Rodna Nouă, actuala comună Șanț, cuib al basmelor copilăriei sale, i-a oferit un izvor bogat de interesante producții poetice, rămase până la acea dată nealterată.

---

¹ Vezi detalii la Onisim Filipoiu, *Preocupări folcloristice la Mihai Domide*, comunicare la Festivalul folclorului someșan, SAMUS '79, ediția a VII-a, Dej, 2-3 iunie 1979.

ONISIM FILIPOIU

Așa se face că harnicul învățător a început să se ocupe, cu precădere, de acele materiale din care au multe au făcut parte, efectiv, din propria-i trăire. De aceea, nici nu ne surprinde faptul că, în contextul acesta, obiectivul principal care a stat la baza acțiunilor întreprinse de Mihai Domide a fost procesul de desțelenire sistematică cu care el avea să-și inaugureze activitatea în acest domeniu.

Din categoria materialelor, astfel descoperite în acea arie folclorică, menționăm aici în primul rând, versurile ceremonialului cunoscut sub genericul „Cununa”¹, variantă care circula atunci cu vigoare și pe care, poate, o cunoscuse el însuși, ca purtător în anii tinereții. Însoțind această variantă de o sumară prezentare și unele considerații personale, Mihai Domide a publicat-o în coloanele revistei „Familia”², apariția acestui material într-o astfel de publicație asigurându-i un loc propriu în rândul folcloriștilor români³.

În continuare, realizarea unei suite de selecțiuni folclorice, de data aceasta culese de pe o arie mai întinsă, anume din principalele zone folclorice de pe valea Rodnei⁴, l-au făcut cunoscut pe Mihai Domide ca pe un folclorist care, până acum, a stat prea puțin în atenția cercetătorilor în domeniu.

Culegerile lui de folclor, realizate de Mihai Domide în această etapă, au circulat în cercul specialiștilor sub genericul „Colecția Domide - Șorobeteanu”⁵. Din cuprinsul acestei colecții, o bună parte, fiind publicate în revistele „Traian” și „Columna lui Traian” editate de către Bogdan Petriceicu Hașdeu. Din această categorie semnalăm culegerile: „Doine de pe Valea Rodnei” cuprinzând 15 texte, „Poezii populare de pe Valea Rodnei, în munții nordici ai Transilvaniei”, „Doine din Ardeal”, precum și grupajul „Doine de pe Valea Rodnei din Ardeal” publicate în colaborare cu Șorobeteanu⁶.

Ceea ce trebuie însă subliniat aici, ar mai fi și faptul că în culegerile realizate de Mihai Domide, apar adesea și unele intervenții personale în text. În astfel de cazuri trebuie însă subliniat și aceea că eventualele adaosuri care ar fi putut avea loc sunt făcute nu atât de pe poziția unui culegător, cât mai ales de pe poziția unui veritabil purtător al artei folclorice. Și într-un caz și în altul eventualele intervenții nu au fost făcute încă nici în detrimentul purității creatorului popular și nici al autenticității adevăratei arte folclorice, în astfel de cazuri Mihai Domide neîndepărtându-se prea mult, nici de respirația folclorică a versului popular și nici de însăși structura poetică ori forma primordială.

Veleități pomicole

În viața și activitatea sa, Mihai Domide n-a înțeles să se limiteze numai la îndeplinirea sarcinilor ce-i reveneau ca învățător și pedagog. În dorința lui de a contribui la formarea u-

¹ *O datină frumoasă a poporului român din jurul Năsăudului*, în „Familia”, 1871, pp. 248-249. Ceremonialul „Cununa” este însoțit, de obicei, de versuri, cu un conținut străvechi, în strofele cărora răsună, până astăzi, ca un alt ecou din adâncurile timpului, referiri clare la antecesorii, în speță la împăratul Traian, nume care va rămâne asociat încă multă vreme, în graiul poporului, de acest episod.

² *Familia*, 1865-1906. *Indice bibliografic*, vol. I, Cluj, 1974, p. 601 (7129).

³ *Traian*, București, 1869, nr. 26 și 28.

⁴ *Idem*, *Doine de pe Valea Rodnei*, 1870, nr. 40 (în colaborare cu Șorobeteanu).

⁵ Iuliu Moisil, *Biografia căpitanului Antonio Cosimelli*, Năsăud, 1939, p. 17.

⁶ Vezi „Arhiva Someșană”, 1938, nr. 24, p. 208, unde Iosif e. Naghiu semnalează colecția de folclor „Domide-Șorobeteanu”.

Învățătorul MIHAI DOMIDE

nui tineret multilateral educat, el s-a străduit să alcătuiască lucrări din domeniul pomologiei, considerând că prin aceasta va oferi un bun exemplu tuturor celorlalți colegi ai săi, pentru astfel de preocupări.

Dintre lucrările lui Mihai Domide, din această categorie, semnalăm aici pe cea intitulată de către autor, inițial, „Ce poate face școala poporală pentru lățirea culturii pământului în acest ținut?”. Lucrarea în întregime originală, în coloanele ei autorul a ținut să arate sistematic și unele din experiențele sale proprii dobândite în domeniul pomologiei, disciplină căreia îi atribuia mari posibilități de aplicare în viața economică a locuitorilor din acea zonă.

De fapt, când Mihai Domide lua inițiativa introducerii în școală a unor lecții de pomologie teoretică și practică, în realitate această idee aparținea atât generației din care făcea parte, cât și celor de mai înainte.

Astfel, potrivit mențiunilor ce le găsim în cuprinsul unor lucrări apărute anterior, existența unor livezi înfloritoare și mănoase la băștinașii acelei regiuni apare limpede atestată, pentru prima dată, în anul 1768, de către Antonio Cosimelli. Acesta, în contextul poemului său¹, printre altele, la un moment dat, se referea la „livezile frumoase altădată” pe care le cultivau someșenii și, care, din cauza unor împrejurări cunoscute, la un moment dat au început însă a fi părăginite, după cum constata poetul când preciza, plin de nostalgie. „Arva inculta jacent, laetissima practa putrescunt”, adică „ogoarele stau părăginite, livezile, frumoase altădată, se țelenesc...”².

Pentru readucerea la starea anterioară a acestor „frumoase livezi” de altădată, precum și pentru ridicarea lor la un nivel și mai superior, statul major al regimentului din Năsăud a luat măsuri concrete în acest sens, atât în cadrul unităților, cât și al școlilor care au luat ființă pe teritoriul regimentului, să se procedeze, printre altele, și la ameliorarea problemelor de pomicultură, în special cu ajutorul tineretului școlar. Într-adevăr, ideea și-a atins scopul propus, entuziasmul stârnit ajungând atât de departe încât, la un moment dat, au fost cazuri când tinerii mergeau la câmp și prin livezi încinși cu sabia³.

Așa se face că ceva mai târziu, Mihai Domide avea să acorde și problemelor de agricultură, în special pomiculturii, o atenție deosebită. El, personal, câștigase o mare încredere în rolul pe care-l pot juca aceste îndeletniciri în procesul normal de ridicare a standardului de viață al locuitorilor din zonă.

În acest scop a și procedat la aplicarea în practică a noi și noi inițiative. Preconizând astfel cele mai potrivite măsuri în domeniu, Mihai Domide a devenit cu vremea „unul din cei mai iscusiți pomologi și grădinari de pe Valea Someșului”⁴. Pentru toate aceste înfăptuiri din domeniul pomiculturii, precum și pentru „progresul arătat în acest ram, comitetul Asociațiunii Transilvane pentru Literatura și Cultura Poporului Român, i-a votat și solvit – lui Mihai Domide – premiul scris cu scrisoarea din 24 septembrie 1878”⁵

Mihai Domide prelungindu-și mereu activitatea dincolo de sălile de clasă, ideile, ini-

¹ *Ibidem.*

² *Ibidem.*

³ Mihai Domide, *Ce poate face școala poporală?*

⁴ *Memorialul Reuniunii învățătoarești greco-catolice Mariana în Năsăud, 1876-1901*, Năsăud, 1901.

⁵ „Almanahul Reuniunii Mariana”, pp. 1-56, în „Calendarul Pedagogic pre anul ordinaru 1885”, Gherla, 1886.

ONISIM FILIPOIU

țiativele și rezultatele dobândite de el în problemele consacrate astfel pomiculturii, le-a adunat și sistematizat, cum am văzut, în lucrarea pe care o intitula „Ce poate face școala populară pentru lățirea culturii pământului în acest ținut?”. Susținută, întâi, ca disertație în cadrul obișnuitelor adunări generale ale Asociației, care a avut loc atunci la Rodna în ziua de 26 mai 1884¹, lucrarea s-a bucurat de o atenție deosebită în rândul membrilor direct interesați și ei în astfel de probleme. Desigur, printre cei prezenți era și Ion Pop Reteganul, pe atunci învățător la Rodna. În calitate de vechi colaborator, Reteganul a ținut, desigur, seama de lucrarea acestuia când și-a alcătuit cursul său intitulat „Pomicultura sau cultura arborilor roditori”. Consultarea lucrării a fost cu atât mai ușoară cu cât Mihai Domide își publicase deja pe a sa în coloanele „Almanahului” acestei reuniuni².

Monografia comunei Șanț (Rodna Nouă)

Cel dintâi bărbat ridicat de pe meleagurile comunei Șanț care a avut inițiativa primei monografii a acestei localități³ a fost Mihai Domide, în mintea căruia, încă din anul 1860, a încolțit ideea alcătuirii unui studiu monografic dedicat comunei sale natale.

Cărturar înzestrat cu suficiente resurse pentru întreprinderea unei astfel de lucrări, a găsit, desigur, și timpul necesar pentru aceasta, el fiind bărbatul care nu concepea viața fără o astfel de angajare ce-și asuma sarcinile profesiei de bază.

În acest scop, el a început prin a identifica, mai întâi, izvoarele orale și, apoi, cele scrise, cunoscute la acea vreme, printre care, de bună seamă și opera lui Antonio Cosimelli, care a cunoscut în acea vreme câteva încercări de traducere, printre care și cea a lui Nestor Șimon.

Alcătuind în anul 1768 opera sa intitulată „Poemul celui de al doilea regiment român de graniță”⁴, Cosimelli realiza, de fapt, și cea dintâi monografie literară a întregului ținut grăniceresc năsăudean.

Autorul poemului, încercând să delimiteze cât mai exact cadrul fizic al zonei ce urma să fie cuprinsă în acel poem, implicit definea și unele coordonate fizice ale însăși localității Rodna Nouă, situată exact acolo „Dacia se-ndreaptă către nori înșiruiți-s/ punți din stânci prăpăstioase ce pe culmi acoperiți-s/ De pădurile-negrite și-n văzduhuri vârfuri suie/ Că natura înțeleaptă hotărî aici să-i puie/ zid de neînvinș, hotarul între-mpărății dușmane/ pe-aici n-a atins securea a copacilor coroață/ Și nici muritor nu are încă urme-ntipărite./

Coborând cu strașnic vuiet, de sus de pe vârf de stâncă/ Apele-i vijelioase repezit spre

¹ Preocupările lui Mihail Domide ca pomicultor au fost prezentate de către Onisim Filipoiu în cadrul lucrărilor Simpozionului național de istorie agrară a României, care a avut loc între 2-4 septembrie 1972 la Arcuș, Covasna; Lucrările celui de-al V-lea Simpozion național de istorie agrară a României, care a avut loc între 2-4 noiembrie 1978 la Arcuș, Covasna (vezi și adresa comitetului de organizare din 10 iulie 1978).

² Lucrările celui de-al V-lea Simpozion național de istorie agrară a României, care a avut loc între 2-4 noiembrie 1978 la Arcuș, Covasna (vezi și adresa comitetului de organizare din 10 iulie 1978).

³ Textul original al „Monografiei comunei Șanț (Rodna Nouă)”, alcătuit de Mihail Domide în 1896, a fost descoperit de către Florea Filipoiu, nepot al autorului. Materialul preluat și adaptat la ortografia actuală a fost pregătit pentru a fi publicat în „Anuarul Muzeului Etnografic al Transilvaniei” din Cluj-Napoca

⁴ Antonio Cosimelli, alias Comes Silvius Tannoli, *Poemation de secunda legione valachica*, Claudiopoli, MDCCLXVIII, idem Cibinii, 1768. Vezi și Onisim Filipoiu, *Poemul Cosimilian, Unele considerații privind primele ediții*, în „Buletinul intern al Cenaclului literar-itinerant Mihai Eminescu”, Cluj-Napoca, Anul II, 1980, nr. 1(3), pp. 6-18.

Învățătorul MIHAIL DOMIDE

vale-adâncă/ Un pârau ce n-are încă forma unui râu le-mpinge/ Îi spune Someș¹.

Ori, pe Cosimelli, sosit de curând pe acele meleaguri, descinzând din cetatea eternă a Romei, l-au impresionat în mod deosebit aceste locuri care, de fapt, nu erau altele decât însăși meleagurile ce aparțin efectiv localității Rodna Nouă. De aceea poetul a și ținut să le cunoască personal, pas cu pas, încă în perioada când avea ca sarcină să construiască vestitele diguri de la Arinu, Lunca Untului și Gura Blasnei, în scopul îmbunătățirii plutăritului de atunci pe Someș.

Mihai Domide, cărturarul harnic al epocii sale, desigur, a citit poemul într-o ediție ce apăruse în anul 1830 la Oradea, completându-le apoi și cu alte lucrări ale vremii, găsite prin bibliotecile locale. Autorul a mai efectuat, apoi, investigații minuțioase și în rândul bătrânilor de atunci în scopul identificării tuturor datelor ce ar putea privi, într-un fel sau altul, monografia pe care o avuse în vedere.

Deși stabilit în Sângeorz, unde, cum știm, deținea funcția de director aș Școlii Triviale, Mihai Domide n-a uitat totuși niciodată meleagurile natale de care s-a simțit în mod indisolubil atașat toată viața. Dovada incontestabilă ne oferă astfel, printre altele și sinteza pe care o va intitula „Monografia comunei Șanț (Rodna Nouă)”.

Cu toate că lucrarea n-a cunoscut lumina tiparului, materialul documentar de certă valoare științifică cuprins în cele 16 capitole, oglindește cu pregnanță aspecte majore din viața și activitatea locuitorilor acelei comune, ca: obiceiuri, instituțiile din trecut, etc., toate bazate pe o amplă documentare științifică, precum și pe baza tradițiilor și mărturisirilor bătrânilor de atunci ai satului, multe întregite cu cele mai judicioase constatări personale. Din această cauză, monografia alcătuită de Mihai Domide, cu bogatele sale informații, este de mare folos și astăzi noilor și viitorilor cercetători din acest domeniu.

Scrisă într-o formă originală, caracteristică autorului, ca notă dominantă rămâne aspectul autobiografic, cum rezultă din exemplele: „Iată ce m-a determinat să scriu, acum la începutul anului 1896 monografia comunei Șanț, unde m-am născut, unde au trăit părinții și bunicii mei..., iată pentru ce vreau să las următorilor mei însemnări despre trecutul istoric și prezentul acestui sat” - ține să precizeze autorul, impresionând atât prin autenticitatea, cât și spontaneitatea mărturisirilor care nu erau decât ale unui martor ocular la multe din episoadele pe care avea să le înfățișeze viitorimii.

Cu aceste gânduri, deci, și-a început autorul lucrarea, destăinuindu-și în continuare crezul: „Scriu cele ce urmează după cum le-am auzit de la bătrânii care s-au stins sau trăiesc, și după câte le știu și eu iară ca om bătrân”. Stăpânit, nu atât de nostalgie, cât mai cuprins de îngrijorare, autorul a continuat apoi reamintind că „lucrurile se învechesc, întâmplările se uită, bătrânii, care știu câte ceva, din trecut, se petrec, se sting, iar cei tineri de unde să știe trecutul îndepărtat și de unde să-l știe următorii noștri?”.

Dintre izvoarele documentare de primă mărime, autorul n-a uitat astfel nici pe cele ce i le ofereau unii din membrii propriei sale familii: „Să mă întorc acum iară la început și să însemn cele ce mi le povestea bătrânul Mihăilă Domide², un veritabil bătrân, mort la anul 1869, în vârstă de aproape 100 de ani, om umblat la începutul acestui veac prin războaiele lui

¹ Clemente Plăianu, *Comes Silvius Tannoli (Antoni Cosimelli), poemul celui de-al doilea regimnet românesc grăniceresc nășăudean*.

² Bunicul autorului, născut în 1769.

ONISIM FILIPOIU

Napoleon I Bunăparte, prins și purtat prin Franța până la Paris”.

Astfel procedând, în stil cronicăresc, la o documentare tot mai complexă și pe cât posibil exhaustivă, la nivelul acelei vremi, Mihail Domide a alcătuit studiul monografic al comunei într-un mod destul de amplu și diferențiat pe probleme distincte, pe care le-a realizat prin mult discernământ și cu competență obiectivitate științifică.

Printre altele, referindu-se, de exemplu, la „datinile de la naștere, botez, nunți, înmormântări, clăci, șezători, etc., Domide amintește că ele sunt tot datini vechi ce s-au păstrat cu sfințenie...”.

Referindu-se apoi la portul sătenilor, autorul mai preciza: „îmbrăcămintea și portul șanțenilor este, în general, curat, tare, practic și potrivit pentru poporul muncitor, dar în unele privințe nu mai seamănă cu cel de demult”, sublinia el fără însă a da suficiente detalii pentru a putea reconstitui caracteristicile fundamentale ale costumelor, minunatelor costume ale acelei epoci.

În continuare, apreciază că „locuitorii din Șanț sunt muncitori buni și oameni zdraveni. Astfel, Avram Popârțac, Cifor Cotu și alții aveau o înălțime de un stânjen; bărbați până la 170-180 cm., înalți sunt și astăzi, ca: Trofim Domide, Alexă Sângeorzan, Vasile Cotu și alții, toți robuști, bine făcuți, cei mai mulți cu semnele și pecetea tipului român pe față. unii, și anume: Pomohaci, Popârțac, Todose și alții s-ar părea de origine slavă” – concluziona cu exactitate autorul monografiei.

În continuare, la capitolul cultural, de pildă, printre altele, autorul mai sublinia însă și faptul că „deși nu în măsura în care s-ar pretinde de la oameni cu stare bună și deștepți, totuși locuitorii comunei Șanț, și în trecut, ca și la timpul de față, au iubit și prețuit școala, dovadă că din sânul lor au ieșit mulți cărturari și oameni cu poziție frumoasă în societate ca preoții Vasile Moisil, fiul său Grigore Moisil – vicar în Năsăud, Ilarion Filipoiu – parohul actual, Pamfilu Grapini, Octavian Domide și alții”.

Tot acolo, referindu-se la graiul locuitorilor, autorul a ținut să mai sublinieze și faptul că „șanțenii vorbesc tot limba din descălecat, întrebuințează cuvinte curat românești, precum și cele străine, apucate”, pe care caută să le combată cu toată autoritatea, așa cum se vede la capitolul consacrat acestei probleme.

Monografia comunei Șanț, în concepția lui Mihai Domide, a reușit astfel să se remarcă prin numeroasele ei virtuți care-i caracterizau, de altfel, întreaga-i activitate, monografia alcătuită astfel, constituind un adevărat monument închinat locurilor natale ale autorului.

Epilog

În cursul vieții sale, fiind absorbit de problemele reclamate de activitatea lui didactică, de o parte, precum și de alte multe probleme pe care le-a analizat, de altă parte, cărora le-a acordat o mare parte din viața sa, la o vârstă când alții nu au curajul necesar, Mihail Domide s-a hotărât să-și creeze și un cămin al său, luând în căsătorie pe Ileana Haliță, născută Ciocan, văduva fostului învățător și magistru poștal, Maxim Haliță (1823-1893), din Sângeorz. Prin efectul acestei căsătorii, Mihai Domide devenea, de fapt, tatăl vitreg al fiilor soției sale din prima căsătorie și anume, a profesorului Alexandru Haliță (1862-1933) și a celui dintâi prefect român al județului Bistrița-Năsăud, profesorul Solomon Haliță (1859-1926) care a înființat în Sângeorz Școala de arte și meserii, la Năsăud Școala Normală, la Bis-

Învățătorul MIHAI DOMIDE

trița Liceul „Alexandru Odobescu” și altele.

După cum știm, din cele expuse, în urma unei îndelungate perioade de activitate, prin anul 1889, când Școala Trivială din Sângeorz se afla în plină activitate și avânt, pe neașteptate s-a ivit o conjunctură nefavorabilă acestei forme de învățământ din ținutul nostru, la acea dată școlile triviale fiind desființate.

Măsura aceasta, pe cât de nedreaptă, pe atât de neașteptată, l-a șocat prea mult pe Mihail Domide care, în acel moment s-a decis să-și ceară pensionarea, începând cu anul 1890, după ce a slujit cu mult devotament acea școală unde el reușise să dobândească atâtea succese și să realizeze însemnate îmbunătățiri.

Momentul despărțirii de școală, pe care o servise o viață întreagă, a constituit, se pare, cel mai dramatic moment din viața lui.

Însă, din păcate, retragerea din activitate avea să-l influențeze, brusc și evoluția sănătății. Astfel, neputându-se împotrivi curgerii vremii și șocului care i-a accelerat, prematur, declinul neașteptat, Mihai Domide a încetat din viață în cursul anului 1898, răpus de o boală care i-a măcinat sănătatea și ultimele puteri.

După strămutarea lui în veșnicie, rămășițele pământești i-au fost așezate în necropola bisericii centrale din Sângeorz-Băi, pentru a-și găsi pacea eternă, alături de el găsindu-se apoi și soția sa, Ileana Domide, fostă Haliță, împreună cu fiii ei, Alexandru și Solomon, pe piatra-i funerară putându-se citi următoarea inscripție lapidară:

MIHAI DOMIDE, ÎNVĂȚĂTOR DIRECTOR, 1842-1898.

Înfățișând în cele de mai înainte principalele coordonate ale vieții și activității vrednicului slujitor al școlii naționale românești născădene, credem că ținutul nostru se va cinsti pe sine acordând școlii din Sângeorz-Băi numele acestui vrednic dascăl înzestrat cu suficiente calități pentru a fi pe drept considerat și el, aici, pe Valea Rodnei, printre cei aleși sorții (et in Arcadia ego).

Text preluat din Cenaclul „Plaiuri născădene și bistrițene” - Buletin intern nr. 3, Figuri grănicerești născădene, Cluj-Napoca, 1983, pp. 52-80.

NUMIREA DE ÎNVĂȚĂTOR A LUI MIHAI DOMIDE DE CĂTRE EPISCOPIA
GRECO-CATOLICĂ DE GHERLA ÎN TIHA BÂRGĂULUI

Noi

IOAN ALEXI

Cu îndurarea lui Dumnezeu și grația Sfântului Scaun Apostolic a Romei, Episcopul greco-catolic a Diecezei Gherlei, abatele preasfânt Mântuitorului nostru de Leker

Văzând noi din testimoniul produs prin Mihaiu Domide cum că dânsul în decurgerea anilor scolastici 1859 și 1860 a absolvit cursul preparandial prescris pentru învățătorii școlilor elementare în Institutul preparandial greco-catolic din Năsăud și convingându-ne din acela despre purtarea morală, însușirile, calitățile și prin urmare despre abilitatea susnumitului de a putea fi învățător în vreo școală elementară, - prin puterea acestora îl numim și orânduim de învățător actual definitiv în școala elementară din Parohia noastră Tiha (Bârgăului, s. n.) și deodată îi dăm putere și drept a trage și a primi toate veniturile împreunate cu această dregătorie.

Drept aceea, inspectorul districtual a școlilor, Fiului Nostru Paroh, cum și bunilor noștri fii sufletești din susnumita parohie, demandăm pe acesta a-l cunoaște ca pe un învățător al școlii aceia și toate veniturile și foloasele a i le da. Iar pe Prea Onoratul Oficiolat Cesaro Regesc din Oficiu le recercăm pe susnumitul nu numai a-l cunoaște ca pe un definitiv învățător, dară a-l și menține și a face a se menține în toate drepturile și scutițele prin legi aistor fel de persoane date.

Dat în Curțile Reședinței noastre Episcopoești din Gherla.

6 octombrie Anul Domnului una mie optsute șase zeci (1860).

Ioan, episcopul

La grațios mandat

Macedon Pop, prepozit și inspector școlar diecezan¹.

---

¹ Serviciul Județean al Arhivelor Naționale Bistrița-Năsăud (SJANB-N), Fond *Administrația fondurilor grănicerești năsăudene*, Dosar 2553 - Acte personale ale învățătorului Mihai Domide, f. 15 (f-v).

NUMIREA DE ÎNVĂȚĂTOR A LUI MIHAI DOMIDE DE CĂTRE EPISCOPIA GRECO-CATOLICĂ DE GHERLA ÎN SÂNGEORGIU

Macedon Pop

Prepozit și Vicar General Capitular, Asesor Consistorial și Preside la Tribunalul Matrimonial
a Diecezei Greco-Catolice Gherla

Convingându-se Ordinariatul din documentele prin Mihail Domide produse, cum că acesta a absolvit cursul preparandial la Institutul din Năsăud în anii 1859/60 cu „Eminență” și după absolvire a fost învățător la școala parohială greco-catolică din Tiha Bârgăului unde a dezvoltat un rol și o activitate demnă de toată recunoștința și prin urmare convingându-se despre abilitatea lui de a putea fi învățător secundar la reorganizata școală trivială din Sângeorgiu, Capitanatul Năsăudului îl denuște ca atare dându-i drept de a primi și trage veniturile împreunate cu acest post, adică 250 fl. v. a., din fondul scolastic sau a regalelor.

În a cărui adevăr i se dă acest decret și deodată toți cărora se cuvine din dregătorie se reaceară pe susnumitul a-l recunoaște ca pe un denumit definitiv învățător la numita școală, a-i da onoarea cuvenită, cum și veniturile lui cuvenite, a-l menține și face a se menține și toate drepturile și scutițele prin legi aistor fel de persoane date.

Dat în Gherla în 16 noiembrie, anul Domnului 1864.

Macedon Pop
Vicar General Capitular

Isidor Colceriu, notar consistorial¹.

---

¹ Serviciul Județean al Arhivelor Naționale Bistrița-Năsăud (SJANB-N), Fond *Administrația fondurilor grănicerești năsăudene*, Dosar 2553 - Acte personale ale învățătorului Mihai Domide, f. 41.

Testimoniu

Prin care din partea Direcțiunii Școlii Triviale din Sângeorgiu se mărturisește cum că d-l învățator secundar Mihai Domide a servit la această școală trivială din 1 octombrie 1864 până în ziua de astăzi, în care scop și-a împlinit datoriile sale ca învățator în școala și biserică către mai marii și supușii fii după textul jurământului depus și-a făcut cu tinerimea lui încredințată cele mai îndestulătoare progrese, moralicește s-a purtat foarte bine și în public cu cea mai mare conștiință, așadar se poate cu drept recomanda ca un învățator demn, isteț și cu cea mai bună purtare.

De la Direcțiunea Școlii Triviale
Sângeorgiu, 10 august 1867.

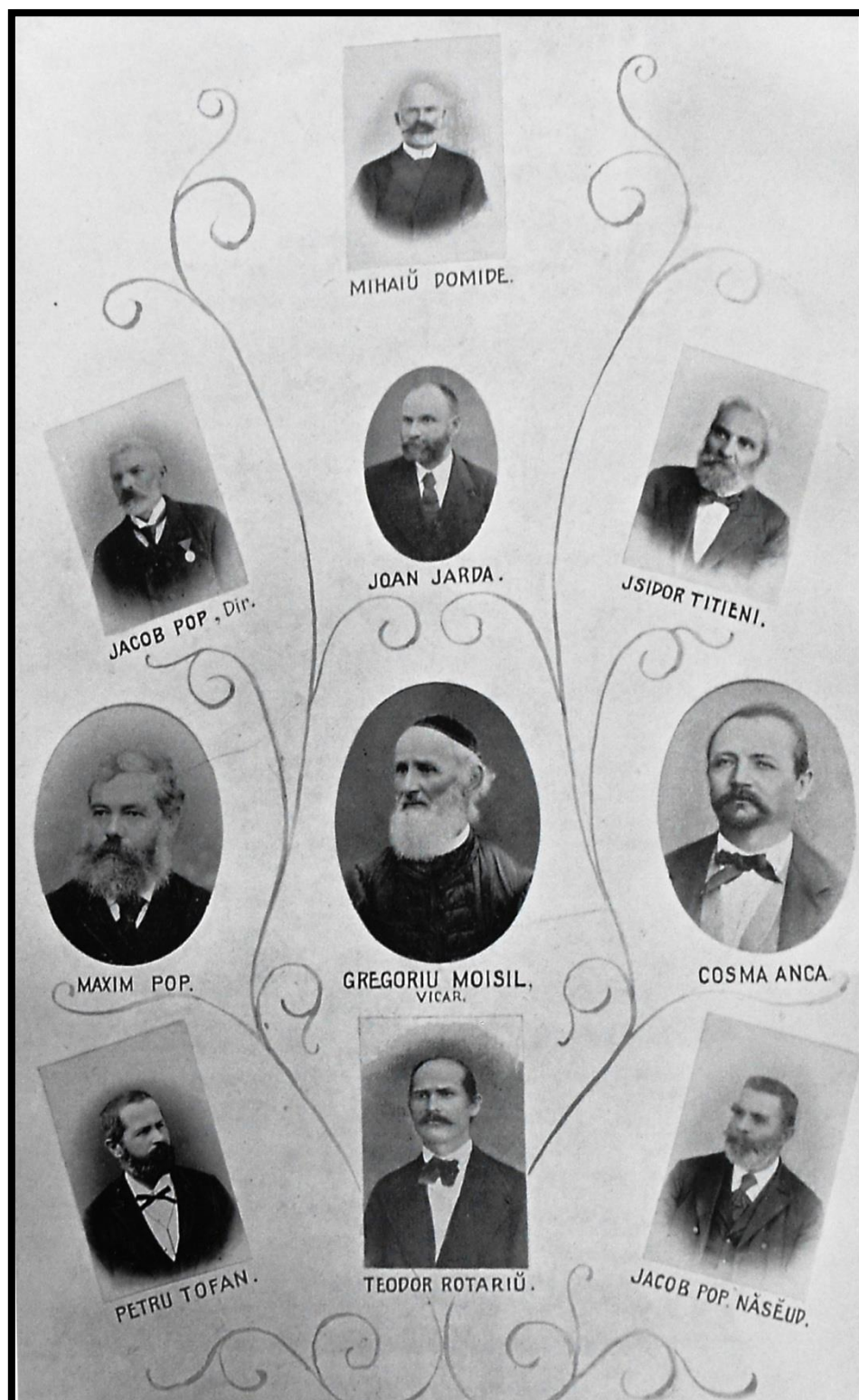
Simion Tanco, paroh local, catehet școlar și asesor consistorial
Iosif Georgiță, învățator primar și director la Școala Trivială din Sângeorgiu

Cum că suspomenitul domn învățator Mihai Domide în timpul serviciului său a dezvoltat o purtare atât morală, cât și politică spre îndestularea tuturor, se mărturisește oficios.

Max. Budurlean, jude procesual cercual Sângeorgiu
Alexa Mărcușiu, jude comunal în Sângeorgiu
Maxim Haliță, notar¹.

---

¹ Serviciul Județean al Arhivelor Naționale Bistrița-Năsăud (SJANB-N), Fond *Administrația fondurilor grănicerești năsăudene*, Dosar 2553 - Acte personale ale învățătorului Mihai Domide, f. 42.

Biroul și comitetul reuniunii „Mariana” la înființarea ei 1876.

Scrisori Transcarpatine din patria lui Dragoș

21 august st. n. 1869

ARTEMIU PUBLIU ALEXI

O altă comisie s-a ales pentru statorirea bugetului pe anul viitor, din D. Moldovan, Mureșianu, dr. Colcer, Candid Mihaliși Coroianu.

După acestea, președintele anunța că s-au înscris a vorbi 5 inși și anume venerabilul veteran G. Barițiu, I. V. Rusu, I. Vulcan, A. Buda și I. Popfiu.

În urma dorinței unanime a întregului public, mai întâi sui la tribună Barițiu și între aplauzele și aclamațiile cele mai entuziaste, vorbește „despre educația femeii române”; o disertație în toată privința clasică. Asemenea interesantă și plină de spirit fu cuvântarea d-lui I. Vulcan „despre caracterul poporului român dezvoltat în poezia sa poporală”. Cu aceeași plăcere fu ascultată importanta vorbire a d-lui I. Popfiu „despre limba română ca conservatoare a existenței noastre naționale”.

În fine, toate fură auzite până la capăt, toate fiind frumoase, originale și unice în felul său.

La ora două și jumătate se ridică ședința I.

După amiază, bravii chioreni, în onoarea unei zile atât de mărețe, dădură un banchet, la care n-au lipsit toaste patriotice. Dl. Barițiu, pentru părinții și mamele române, V. Pop pentru Barițiu, Dragoș pentru I. Vulcan.

Tot în onoarea acestei zile, seara se aranja o petrecere de joc în folosul Asociațiunii. Spațiul ce mi se acordă în „Traian” nu-mi permite a descrie mai pe larg această petrecere adevărat românească; mă mărginesc numai a spune că sala a fost îndesită și jocul a durat până la ora 5 dimineața.

La ora 8 se începe a II-a ședință.

După verificarea protocolului din ședința I, dl. I. V. Rusu și A. Buda rostiră interesantele lor dizertații din istoria și economia națională care, ambele, fură ascultate cu multă plăcere.

Urmară apoi raporturile comisiilor alese în ședința I, din care mai de însemnat este proiectul înființării unui gimnaziu român în Ungaria de sus și concluzia de a da ajutor societății „România” din Viena la ridicarea unei catedre de limba și literatura română la universitatea de acolo, unde trebuința e atât de simțită, fiind peste 100 de studenți români.

Vine apoi dezbateră, unde și când să se țină adunarea viitoare a Asociațiunii. Se decide 8 august 1870 la Năsăud, cel mai acomodat loc de a se întruni românii din toate provinciile astăzi ciuntite ale României, fiind în apropierea Moldovei și Bucovinei.

În urmă președintele, prin o vorbire însuflețită, mulțumind fraților chioreni pentru călduroasa lor ospitalitate, ridică ședința la ora 1 după amiază, după ce, însă, dl. dr. Colceriu mulțumise întregii adunări în numele orașenilor pentru onoarea ce le-a făcut, venind în acest timp la Șomcuta, unde e lipsă de multă și foarte multă lumină.

Dar încă câteva minute de desfătare pentru tot sufletul românesc.

ARTEMIU PUBLIU ALEXI

Distinsa noastră literată, d-șoara Constanța Dunca anunța că va ține o conferință despre „femeia română”. La ora 6, seara, sala era plină de asistenți când, iată, se ivește eroina zilei și, între cele mai zgomotoase aplauze și aclamații de „să trăiască”, pășește la tribună. Tot publicul ascultă cu cea mai mare atenție prea-interesantul discurs, numai din când în când întrerupându-l prin aplauze. Bucuria publicului se putea citi de pe fețele tuturor.

Dea Providența să avem multe Constanța Dunca!

După finirea discursului, care ținu mai două ore, urmă mai multe producții muzicale și declamații. Mai încântă publicul iarăși iubita noastră literată prin un cânt solo, asemenea ne delectă o declamație comică a d-lui I. Vulcan, precum și corul vocal sub conducerea lui Bădilă, apoi câteva piese la pian de S. Buda și la violină de Bădilă.

Acesta e, pe scurt, petrecerea națională a românilor de dincoace de Carpați la Șomcuta Mare; unicele momente de bucurie, unica zi de sărbătoare! Oh! Cât de frumos era a privi sărutările frățești ale chiorenilor cu maramureșenii, sătmărenii, ardelenii și sălăjenii! Inima românească sălta de entuziasm, când țaran, preot, învățător, ampoi, toți se îmbrățișau, exclamând:

Hai să dăm mână cu mână
Cei cu inima română,
Să-nvârtim hora frăției
Pe pământul României”

În urmă, vă rog să primiți o strângere de mână frățescă, urând lui „Traian” din inima românească triumf deplin în lupta ce o întreprinde și, cred, că nu comit nici o eroare când această urare v-o trimit în numele fraților mei de dincoace. Dumnezeu cu noi și cu cauza noastră!

Text preluat din *Traian*, București, Anul I, 1869, nr. 47, pp. 187-188.

ECOURILE INDEPENDENȚEI

TRAIAN PAVELEA

Conștiința națională a românilor din ținutul Năsăudului a fost, oricând, vie.

Trăind într-un climat favorabil, de redeșteptare a conștiinței naționale, năsăudenii erau foarte atenți și receptivi la mișcarea cultural-națională și politică a patriei.

Întreaga populație românească, de aici, a urmărit cu viu interes desfășurarea evenimentelor politice și militare ale anului 1877, manifestându-și deschis sentimentul de mândrie națională pentru eroismul legendar dovedit de armata română în războiul victorios îndreptat împotriva Turciei.

Iuliu Moisil, contemporan al evenimentului, ne informează: „La sosirea fiecărei știri despre vreo învingere a românilor, Grivița, Rahova asaltată de ei, predarea Plevnei și amănuntele capitulării ei, întreg publicul, cu mic, cu mare, funcționari, țărani, elevi, etc., plecau în șiruri, în frunte cu muzica pompierilor..., parcurgeau stradele în strigăte, chiote de bucurie și cântece naționale. Profesorii tineri și chiar elevii țineau scurte, dar înflăcărâte discursuri și la ferestrele unor clădiri de la fondurile școlare, erau admirate transparentele cu diferite urări și texte sentențioase”¹.

Jenate de entuziasmul maselor populare, autoritățile au intervenit prompt, luând o serie de măsuri de intimidare, între care desființarea „Comitetului din Năsăud pentru ajutorarea ambulanței române internaționale Crucea Roșie”.

Curând, a sosit știrea despre căderea Griviței, a redutelor de la Rahova și Opanez, a Plevnei. În amintirea strălucitelor victorii, năsăudenii au botezat două hoteluri cu nume semnificative: hotelul „Rahova”, respectiv hotelul „Grivița”. În Năsăud există o stradă care, astăzi, se cheamă „Grivița”.

Când a sosit știrea despre căderea Plevnei, grupul de școlari care făcea parte din societatea secretă „Virtus Romana Rediviva” – activitatea ei legală fusese sistată în 1876 – au sărbătorit evenimentul organizând o ședință în sala clasei a VII-a, din localul vechiului gimnaziu. Unul dintre elevi a rostit o scurtă cuvântare despre eroismul ostașilor români și despre importanța căderii Plevnei, alții au declamat poezii naționale, mai cu seamă din lirica lui Vasile Alecsandri.

Vestea căderii Plevnei a fost primită de către intelectualitatea ținutului cu un entuziasm nespus. S-a constituit un comitet „arangetor” care a redactat și a răspândit chemări către intelectualii din ținut, chemări prin care erau invitați să participe la festivitatea prilejuită de eveniment.

Intim, autoritățile școlare locale, sigur au nutrit aceleași sentimente, au trăit aceleași emoții ca și confrății lor, dar, mai prudenți, inspectorul școlar Grigore Moisil și directorul gimnaziului, dr. Paul Tanco, au sesizat și pericolul ce plana asupra ținutului și, mai cu seamă a gimnaziului grăniceresc, asupra căruia erau, în permanență, ațintite privirile autorităților.

---

¹ Iuliu Moisil, *Conștiința națională și eroismul grănicerilor năsăudeni*, în „Arhiva Someșană”, Năsăud, nr. 24, p. 171.

TRAIAN PAVELEA

Acesta era motivul pentru care dr. Paul Tanco s-a văzut obligat să intervină autoritar pe lângă inițiatorii comitetului, profesorii Maxim Pop și dr. Artemiu Publiu Alexi, cerându-le să se retragă din comitet și să renunțe la organizarea „demonstrațiunii publice”, proiectată la data de 20 decembrie 1877:

Nr. 162

Multu On. Domnu Macsimu Popu și Dr. A. P. Alesi

Mi-a venit la cunoștință, cum că aici în loco se au constituitu un comitetu cu scopu de a arangia una demonstrațiune publică și că M.O.D-ta perticipi ca membru în acel comitet. Mă aflu silit a-ți interzice cu toată seriozitatea participarea în acel comitet, den următoarele motive:

Împrejurările grave politice în care trăim, sunt de așa natură că înbaltul regim nu poate fi indiferente facia de cele ce se petrec la noi și den aceasta cauza institutele sunt supuse la una aspra inspecțiune în privința spiritului domnitoriu. După părerea mea participarea profesorilor la demonstrațiuni politice ar espune institutul, la care conclucri și D-ta în una pozițiune critică și plină de urmări grele.

Mai departe, demonstrațiunea proiectată se întâmplă fără știrea și concesiunea autorităților publice competente și prin urmare voru suferi aceia urmările, care au înscenatu-o.

În fine demonstrațiunea înscenându-o cu treascuri, illumi-națiuni, paradă pe strade, cu muzică, transparente etc. avendu unu caracteru de demonstrațiune publică și nu de „petrecere sociale”, este cu totul acomodată, că junimea văzându-și profesorii în frunte să escedeze și să se abată de la conduita lor demnă de toată lauda de până acuma și așa în manifestațiunile și entuziasmul general, (față de streini), care ar umbri prestigiul ei și a institutului-machiaru existenția acestuia den urmă.

Direcțiunea gimn. sup. rom. gr. cath.

Paul Tanco¹

Din aceleași rațiuni a intervenit și Grigore Moasil, președintele fondurilor școlare. De data aceasta sunt „incriminați” profesorii dr. A. P. Alexi și Ioan Tanco care intenționau, cu sprijinul elevilor, să pună aici „transparente”:

No 418 es 877

Comitet. fond. școl.

Veneratei direcțiuni gimnaziale

în loco

Am înțelesu că domnii profesori dr. Artemiu Publiu Alesi și Ioane Tanco au de scopu să iluminedie edificiulu fostului pretoriu (cartelului colonelului) și să pună transparente în on. Căderei Plevnei.

Desfătuescu ori și ce ovațiune de la edificiale scolastece și a fondului scolastec centra ca niște lucruri neconsulte, voiesc ca și junimea scolastica să fie ferită de demonstrațiuni necugetate.

Pentru aceea vă recerc a încunoștința pe domnii profesori sus amintiți a întrelasa illumi-națiunea de la edifiiale pretoriului precum și de la cele scolastece.

De la prezidiul comitetului fondurilor școlare.

Naseudu în 20 Dec. 1877 Gr. Moisiliu-vicaru².

În ciuda tuturor intervențiilor și opreliștilor, demonstrația, chiar dacă nu a avut amploarea sperată de organizatorii ei, s-a desfășurat căci, informat asupra celor petrecute la

¹ Arhivele Statului Năsăud, Fond Liceul „George Coșbuc”, Dosar IV-11/5

² Ibidem.

ECOURILE INDEPENDENȚEI

Năsăud, însuși Mihail Pavel, episcopul Gherlei, intervine pe lângă Grigore Moisil, cerându-i să pună în vedere profesorilor „gimnaziului nostru” ca „... astfel de demonstrațiuni mai mult să nu se repete”:

Anul 1878 Nr. 159

Reverendissime în Christosu Frate!

Precum s-au referatu oficiosu la locurile mai înalte profesorii gimnaziului nostru gr. cat. den Nasaud den ocaziunea că au cazutu Plevna au organizat și făcut demonstrațiuni publice, care ținesc contra cauzei noastre comune, - în a căreia urmare sum necesitatu a concrede Rssmei frăție Tale, să expuni profesorilor de la atinsulu gimnaziu: cumca oficiulu loru este de a instrua cu efeptu tenerimia studiosa în științele necesarie și în cupriderile ce dezvoltă patriotismulu recerutu pentru cetățenii credincioși și pacinici și neci decâtu se țienu de sfera lor afaceri politice, mai vârtosu de acele cari – precum și țienuta profesoriloru – servesc pentru tenerimea studiosa de esemplu aptu spre consecuinție daunoase.

Deci se provoci pe aci OO. DD. profesori: că considerând chiamarea loru, ponderositatea și siguranția stațiunilor sale, astfel de demonstrațiuni mai mult se nu se repete, ci în viitoriu să-și consecreze poterile sale pentru instruirea tenerimei cu efeptulu doritu căci urmând alta direcțiune, chiamarei loru necicându nu vor corespunde.[...].

Gherla la 10 ianuaru 1878

Ep. P. Mihailu¹

Aceiași inimoși profesori ai gimnaziului grăniceresc din Năsăud, Maxim Pop și dr. Artemiu Publiu Alexi, însuflețiți de faptele eroice ale armatei române, au scris o lucrare – *Resbelu orientale ilustratu* –, care a apărut la Graz, în 1878, în editura librarului Paul Cieslar. Este prima istorie a Războiului de Independență. cartea, monumentală, conține 724 de pagini, cu numeroase ilustrații, tablouri, hărți și desene.

Autorii au fost dați în judecată, editorul pedepsit, poliția din Graz a confiscat un mare număr de fascicule pe care le găsi vinovate de „obiectivitatea crimei de conturbare a liniștei publice după paragraful 65, lit. a, cod penal și a delictului contra liniștei și ordinii publice prin ațâțarea de inimizități contra naționalităților după paragraful codului penal” (Maxim Pop și Artemiu Publiu Alexi, *Resbelu orientale ilustratu*, Graz, 1878, p. II).

Episcopul Gherlei a alertat din nou autoritățile școlare din Năsăud.

Trei zile mai târziu, Grigore Moisil convoca pe cei doi profesori la Năsăud, pentru a da cuvenitele răspunsuri la cele 11 întrebări ale chestionarului.

A urmat procesul, pedepsirea autorilor și a editorului, confiscarea fasciculelor ce s-au mai putut găsi.

Dar cartea își luase zborul spre lume, împlinindu-și destinul ei.

Text preluat din *Vatra*, Târgu-Mureș, Anul VII, 1974, nr. 74, p. 8.

¹ Idem, *Fondul Vicariatul Rodnei*, pachet XCVIII/1457

FOȘTII GRĂNICERII DIN SÂNGEORGIU SUSȚINĂTORI AI CELEI DE-A VI-A SUPLICI CĂTRE MAIESTATEA SA ÎMPĂRATUL

Alexandru Dărăban

Curtea de la Viena a hotărât desființarea regimentelor de graniță din Transilvania, la începutul anului 1851¹. Vestea a generat o mare surprindere, dar și decepție în rândul grănicerilor năsăudeni². Această măsură a creat îngrijorare în rândul comunității grănicerești din Țara Năsăudului în ceea ce privește soarta averilor grănicerești, ceea ce a dus la convocarea la Năsăud la data de 13 martie 1851 a unei adunări a tuturor fostelor comune grănicerești³. După dezbateri îndelungate, reprezentanții tuturor celor 44 comune ale fostului regiment grăniceresc năsăudean au hotărât printr-o declarație ca:

- să țină munții în folosință întocmai cum au fost împărțiți celor 44 comune și cum i-au folosit și în timpul militarizării; iar în munții neîmpărțiți și dați în arendă, precum: Crăciunelul, Dosul Stânișoarei și Poiana Rotundă, respectiv arenzile, după aceștia să intre pe viitor în fondul școlar general al comunelor;

- să conserve fondul școlar nealterat și a-l spori sub aceleași condiții cum s-a declarat la înființarea sa;

- să susțină fondul de montură pe lângă expresia hotărâre că cei 17.000 florini monedă convențională, depuse în hârtii de stat cu 5%, să rămână și mai departe tot astfel alocate, iar interesele să se întrebuinteze pentru cultura mai înaltă alor 44 comune grănicere din regimentul al II-lea român⁴.

Trecerea ținutului grăniceresc năsăudean de la administrația militară la cea civilă a început să se facă la 1 Aprilie 1851. Grănicerii și urmașii lor erau ferm convingeți că întreaga proprietate a fostului ținut grăniceresc năsăudean li se cuvenea atât de jure cât și de facto, organele administrației financiare au început să emită pretenții chiar și acolo unde averile grănicerești erau recunoscute de împărat⁵. Trebuie amintit faptul că noile autorități instalate după revoluția de la 1848/1849, prin modul cum au procedat, s-au văzut confruntate cu un val de nemulțumiri în lumea sătească grănicerească. Acestea s-au datorat nobililor proprietari care au refuzat să aplice legislația agrară din 1848 și ordinului de dezarmare a trupelor țărănești organizate din timpul revoluției⁶. Creându-se asemenea climat politic și administrativ, comunitatea grănicerească a trecut la aplicarea tacticii întocmirii de petiții care vor fi adresate Curții din Viena. Mișcarea petiționară a evoluat pe două planuri:

- implicarea elitelor românești, care constituiau delegațiile la Viena, mandatate să susțină cererile politice ale românilor;

- angajarea reprezentanților comunităților rurale, la nivel zonal, să înainteze petiții care să le apere vechile privilegii și propriile interese⁷.

¹ Virgil Șotropa, *Districtul grăniceresc năsăudean*, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1975, p. 260.

² Idem, *După revoluția de la 1848*, în „Arhiva Someșană”, Năsăud, 1927, nr. 27, p. 23.

³ Nestor Șimon, *Vasile Nașcu, viața și faptele lui, Năsăud*, Editura M. Onișor, 1911, p. 34.

⁴ Iuliu Moisil, *Vasile Nașcu 1816-1867*, în „Arhiva Someșană”, Năsăud, 1936, nr. 20, pp. 386-387.

⁵ Mircea Gelu Buta, Adrian Onofrei (editori), *Petiții din granița năsăudeană în a doua jumătate a secolului al XIX-lea – Contribuții documentare*, Cluj-Napoca, Editura Eikon, 2012, p. 8.

⁶ Ioan Bolovan, Anton Dorner, *Istoria Transilvaniei, Vol III (de la 1711 până la 1918)*, Cluj-Napoca, Academie Română – Centrul de Studii Transilvane, 2008, p. 388.

⁷ Mircea Gelu Buta, Adrian Onofrei (editori), *op. cit.*, pp. 10-11.

ALEXANDRU DĂRĂBAN

Datorită acestui fapt, s-a constituit și primul Comitet al fondurilor grănicerești din Năsăud care era reprezentat de două comisii: economică și școlastică¹.

Pe parcursul zecilor de ani ce au urmat năsăudenii au înaintat mai multe petiții (suplici). Obiectul articolului de față este cea de-a „șasea petiție adresată Majestății sale la 28 octombrie 1886. Contextul întocmirii acestei petiții a fost determinat de mai mulți factori:

- o tendință autoritară și politica de maghiarizare promovate;
- introducerea în comitat a ideii de stat maghiar;
- intentarea de familia Kemeny comunelor grănicerești a unui proces prin care se cerea, în schimbul recunoașterii dreptului de proprietate și folosință a nouă muniți revendicați de către grăniceri, suma de 3.110.490 florini;
- dispunerea schimbării caracterului confesional al școlilor românești în școli fundamentale;
- înființarea de școli comunale cu program de predare în limba maghiară;
- obligativitatea limbii maghiare în administrație și justiție².

Situația devenind insuportabilă pentru români, membrii Comitetul administrativ al fondurilor s-au întrunit la Năsăud în data de 3 octombrie 1886. S-a luat hotărârea privind desemnarea avocaților Dănilă Lica și Gavrilă Man să întocmească petiția care să fie susținută de documente, aceasta fiind înaintată împăratului la 11 noiembrie 1886.

Această petiție și-a găsit ecou favorabil și în presa vremii. Un asemenea exemplu îl constituie „Gazeta Transilvaniei” care a publicat textul integral al petiției în mai multe numere³.

Acestui demers, bineînțeles, că s-au raliat și grănicerii din cercul Rodnei, întocmind fiecare comună o listă cu numele tuturor grănicerilor. Tot pe această cale își exprimau „cea mai profundă și cordială mulțămire și recunoștință pentru acest pas energic și bărbătesc, întreprins în favorul și în interesul nostru. Venim a vă asigura că cele expuse în acea plânsoare sunt efluxul adevărat al simțămintelor noastre, sunt copia fidelă a durerilor și necazurilor noastre, ce ne bântuie în o măsură neexprimabilă, venim a vă declara sărbătorește că aderăm întru toate și aprobăm cu trup și suflet modul de procedare, abnegația și curajul civic cu care ați înfruntat și bravat toate piedicile și greutățile ce ne stau în cale în cale întru apropierea și expunerea durerilor și nevoilor noastre la Treptele Înaltului Tron, la picioarele Prea bunului nostru Împărat și Rege apostolic.

Asigurându-vă despre încrederea noastră neclătită, suntem cu toată stima.

Rodna Veche, 5 decembrie 1886”⁴.

În cele ce urmează vă vom face cunoscut grănicerii din Sângeorgiu, susținători ai acestui demers: Silviu Sohorca – preot greco-catolic și grănicer, Gregoriu Berci, Gavrilă Berci, Isidor Haliță, Iacob Gabor, Ioan Puițău, Gavrilă Șteopoaie, Ioan C. Jarda, Ioan Șteopoaie, Eremie Cârțu, Ioan Nițiu, Laron Miștiu, Samson Ciociu, Simion Sohorca, Vasile Flore, Ioan Buia, Nechita Ciociu, Mihai Domide, Maxim Buta Budurleanu, Nicolae George, Silivan Andresi, Ioan Șorecău, Iacob Joja, Simion Gabor, Petre Pop, Nicoale Gagea, Bartolomei

¹ Nestor Șimon, *op. cit.* p. 58.

² Mircea Gelu Buta, Adrian Onofrei (editori), *op. cit.*, pp. 44-15.

³ *Gazeta Transilvaniei*, Brașov, Anul XLIX, 1886, nr. 256, p. 1; Idem, nr. 257, pp. 1-2; Idem, nr. 258, pp. 1-2; Idem, nr. 259, pp. 1-2; Idem, nr. 260, pp. 1-2; Idem, nr. 261, p. 1.

⁴ Idem, nr. 284, p. 2.

FOȘTII GRĂNICERII DIN SÂNGEORGIU, SUSȚINĂTORI AI CELEI DE-A VI-A SUPLICI
CĂTRE MAIESTATEA SA ÎMPĂRATUL

Șorobetea, Anchidim Cârcu, Maftai Gabor, Luca Tahâș, Mihai Râmbulea, David Ciocan, George Buga, Sidor Rebreanu, Alexandru Șorecău, Ilisie Nistor Pop, Clement Pop, Grigore Mihăilă, Ioan Mărcuș, Ariton Andresi, Maftai Buia, George Sohorca, Alexandru Mărcuș, Pantelimon Oanea, Isac Gogotă, Calistru Irimie, Ilie Sfrângeu, Ioan S. Buia, Ariton Șpaimoc, Scridon Șpaimoc, Vasile Râmbulea, Anchidim Hâruga, Simion Algeorge, Terente Ionel, Iacob Petrașcu, Scridon Pop, Vlăsa Andresi, Iacob Cordoș, Iacob Lupșor, Maxim Șorecău, Maxim Buia, Atanasiu Filimon Costan, Leon Sfrângeu, Costan Gabor, Filip Varvari, Ilie Haliță, Luca Morariu, Petre Joja, Donisa Șpicil, Ion Pr. Algeorge, Nechita Dărăban, Alexa Marica, Maxim Buia, Costan Jarda, Tanase Fole, Leon George, Iacob Ciocan, Alexandru Strâmbu, Grigore Varvari, Larion Șot, Moisa Râmbulea, Ion Sohorca, George Treancă, Mitrofan Anisie, Maxim Lica, Gavrilă Costan, Constantin Dărăban, Vasile Pop, Ion Algeorge,, Varvari Solovăstru, Irimie Bulța, Iosif Pop, Procopiu Petroaie, Simion Gagea, Tanase Costan, Mihăilă Costan, Toma Puițau, Maxim Budușan, Ion N. Pop, Vasile Moldovan, Todor Andreieș, Alexa Bulța, Simion Berci¹, Vasile Șpaimoc, Simion Mărcuș, Ion Par. Pop, Cifor Ianăș, George I. Niculaie, Iovu Jarda, Ion Miron, George Onea, Ilie Alexi, Toader Andresi, Dumitru Răzvanță, Ioan Dumitraș, Iacob Sfrângeu, Alexandru Gagea, Ion Șorecău, Iacob Haliță, Domide Lazar, Ion Mecicu, Maxim Nițiu, Alexandru Flore, Ion Puițau, Maftai Puițau, Alexandru Buia, Artene Alexi, Iosif Marica, Dănilă Flore, Nistor Gabor, Toma Răzvanță, Ștefan Lupșor, Ion Gavrilă Hâruga, Toader Dărăban, Alexa Pop, Cosma Lupșor, Artene Mutu, Toader Pop, Alexandru Mustață, Pavel Petri, Donisă Pop, Mihai Sfrângeu, Maxim Haliță, Costan Ciociu, Maftai Partene, Nistor Pop, Ion Flore, Iacob Cârcu, Nechita Ogâgău, Alexa Buia, Alexandru Șteopoaie, Emil Șteopoaie, Grigore Lupoie, Irimie Șorobetea, Ștefan Utalea, Iacob Buia, Alexa Onea, Costan Onea, Ștefan Bulța, Vasile D. Jarda, Iosif T. Pop, Filip Mustață, Ion C. Cârcu, Ștefan Nițiu, Andrei Neamțu, Larion Ruști, Grigore Larionesi, Nicolae Larionesi, Maxim Gabor, Roman Ruști, Donisă Gagea, Donisă Costan, Ștefan Marica, Donisă Șorobetea, Grigore Niculaie, Silivan Alexi, Gavrilă Tahâș, Nicolae Cârcu, Maxim I. Rățoi, Moise Andresi, Ion Rebreanu, Gavrilă Alexi, Alexandru Cucu, Cosma Mutu, Leon Niculae, Leon Buta, Vasile Jarda, Lupu Bulbuc, Ioan P. Rusu, Grigore Neamțu, Leon Bolfă, Luca Luci, Greasim Larionesi, Nechita Costan, Costan S. Costan, Nistor Gagea, Filip Râmbulea, Eremie Andresi (prin Ștefan Utalea), Simion Strugariu, Leon Șpaimoc, Tanase Șteopoaie, Gavril Buia, Precup Gagea, Ștefan N. Pop, Dănilă Haliță, Ion Isip, Alexa Mărcuș, Artene Ionel, Ion Călina, Ion Larionesi Condrea, Echim Clipotă, Mihăilă Georgescu, Costan Puițau, Artene Mărcuș, Gavrilă Gagea, Grigore Jarda (Cimbrea), Toma Bulța (prin Sohorca), Filimon Niculai, Nechita Algeorge, Ion Onea, Ion Algeorge, Iacob Buia, Grigore Leuca, Pantelimon Gâlea, Pantelimon Rusu (Flincău), Tănase Duhaschi, Ion P. Jarda, Foca Arman, Gavrilă Strugariu, Ion Sohorca, Gavrilă Joja, Lupu Leuca, Moisa Miron, Iftodor Mihertă, Filip Miron, Ștefan Buia, Arsente Bulbuc, Ion Costan, Ion Alexi, Scridon Pop, Macavei Eremie, Maxim Georgeș, Filip Hâruga, Manoilă Pop, Roman Georgescu, Ariton Costan, Larion Costan, Iacob Costan (prin V. Șorobetea), Grigore Strugariu, George Budușan, Maxim Rățoi, Clement Isipoe, Ion Râmbulea, Ion Andresi, Toader Berci, Trifilia Alexi – văduvă, Ion Gr. Pop, Anchidim P. Pop, Petre Lupoie, Afrim Puițau, Maria Georgeș - văduvă, Pavel Tahâș, Mihăilă Morariu, Ioan L.

---

¹ Idem, nr. 285, pp. 2-3.

ALEXANDRU DĂRĂBAN

Pop, Dănilă Ionel, Mitrofan C. Gagea, Ion Scrid. Andresi, Terente Gogotă, Artene Șpaimoc, Gavrilă Clipotă, Scridon Lupșor, Simion Șorobetea, Ion Sfrângeu, Condrate Leuca, Costan Leuca, Leonte Gagea, Silivan Pop, Clement Râmbulea, Ștefan Petrașcu, Petre Șorecău, Toader Tahăș, Manoilă Călina, Mihăilă C. Costan, Ilie Lazar, Miron Algeorge, Vartolomei Macavei (subscriși prin Ștefan Utalea), Lenea Petre Petrașcu, George Gabor, Ioan Flore Buia, Ioan Dănilă, Tahăș Nicolae, Melania Varvari – văduvă, Leonte Anton, Pavel Georgeș, Palagia Tahăș - văduvă, Manoilă Tahăș, Filip Pop, Toma Rebreanu, Ion Ianăș, Gacea Onea – văduvă, Senea Lupșor – văduvă, Nastasia Haliță – văduvă, Luca Strugariu, Ion D. Gagea, Luciana Utalea – văduvă, Tecla Andresi – văduvă (prin Ștefan Utalea), Gavrilă Hâruița, Niculae Dărăban, Toader Isip, Ioan Gabor, Tecla Latu – văduvă, Maxim Alexi, Vasile Ion Șpaimoc, Anchidim Pop (prin Șorobetea)¹, G. Sfrângeu, Larion Ciocan, Anchidim Luci, Greasim Siomenteanu, Alexandru Ianăș, George D. Borgovan, Vlasă Bența, Isip Lazar, Roman Bâznog, Ioan Musteață, Alexandru Șot, Tănase Jarda, Maftai Jarda, David Răzvanță, Grigore Utalea, Vasile Utalea, Clement Jarda, Ioan Șpaimoc, Donisă Andresi Bența, Ilie Șpaimoc, Leonte Onea, Filimon Costan, Ion Mutu, Andrei Miștiu, Simion Jarda, Andrei Lupșor, Simion Haliță, Ion Hâruița, Ilie Ogâgău, Lazar Costan, Alexandru Cordoș, Iacob Anton Puiu, Filimon Bulța, Ioan Râmbulea, Roman Ogâgău (subscriși prin Șorobetea)².

Năsăudenii nu vor scăpa de nedreptățile comitelui suprem, baronul Bánffy Dezideriu decât în anul 1892, când a părăsit funcția de comite suprem, datorită faptului că a fost ales președinte al parlamentului maghiar. În ce privește procesul cu familia Kemény, în anul 1890 s-a încheiat „o pace judecătorească” prin care partea reclamantă și-a retras acțiunea de revendicare în schimbul unei despăgubiri în valoare de 315.000 florini³. Suma, eșalonată în trei rate urma să fie plătită de comune, în a căror conturi statul avea să verse la scadențele stabilite sumele datorate din veniturile pădurilor. Cu această ocazie s-au reglementat și problemele teritoriului minier de la Rodna, care urma să treacă în proprietatea statului pentru explorări miniere. În schimb statul permitea comunelor interesate care aveau deasupra acestui teritoriu minier pășuni montane să folosească fără plată drumurile pentru ducerea vitelor la pășune, izvoarele, fântânile și să întrebuințeze lemnul necesar construirii colibelor ciobănești. Prin Pacea judecătorească din 1890 – precedată de Contractul din 1872 – dreptul de proprietate al comunelor grănicerești asupra pădurilor, munților și a celorlalte bunuri grănicerești era recunoscut, el nemaiputând fi contestat nici de către organele statului și nici de unele familii de aristocrați unguri⁴.

Începând cu petiția din anul 1851 și dusă de reprezentanții grănicerilor cu voință, râvnă și perseverență prin celelalte petiții întocmite, cea din 1886 a fost ultima cu care se încheia astfel o epocă de luptă, spre un final care s-a decis, până la urmă, în favoarea lor.

¹ Idem, nr. 286, pp. 2-3.

² Idem, nr. 287, p. 2.

³ Victor Onișor, *Legile grănicerilor năsăudeni*, Bistrița, 1905, pp. 59-75.

⁴ Mircea Gelu Buta, Adrian Onofrei (editori), *op. cit.*, p. 48.

TRUPA BÂRSAN ARESTATĂ

- Un nou atentat la cultura noastră -

Am anunțat și noi că domnul și doamna Bârsan vor merge la Sângeorgiul românesc să dea două reprezentații teatrale. Ne-am ocupat de mai multe ori în coloanele acestui ziar de importantul turneu al soților Bârsan care, de vreo câțiva ani, săvârșesc la noi o operă culturală de mare valoare. Ei sunt doar singurii noștri actori de profesie care, înzestrați fiind și cu remarcabile talente de teatru, cutreieră micile noastre centre, răspândind frumusețea cuvântului românesc, deplin conștienți de înalta misiune națională ce trebuie să o aibă mica și modesta noastră scenă. Soții Bârsan, în fiecare vară, au venit la noi, însuflețiți și neobosiți, jucând în săli scunde, pe scene improvizate pe butoaie de bere, inspirând însă cel mai desăvârșit respect față de arta lor românească aleasă.

Era imposibil ca frumoasele năzuințe naționale ale artiștilor noștri să nu fie înscrise în cartea neagră a paznicilor ideii de stat maghiar. Se putea ca numele acestea să nu fie trecute la condică, tocmai fiindcă de ele este legată cea mai serioasă încercare de a ni se da un teatru ridicat la nivelul artei adevărate? Noi nu ne îndoiam despre acesta. Cunoaștem mentalitatea stăpânilor noștri, străjerii crunți la poarta civilizației, pe care nu o lasă să intre nici în sufletele noastre, nici să se lege de ei. Ne așteptam în orice moment să se interzică continuarea turneelor soților Bârsan. Nu ne așteptam, însă, ca autoritățile noastre care au dat, ce e drept, adeseori semne de o întunecată barbarie, să procedeze într-un mod atât de brutal față de artiștii noștri iubiți care, la 1 august, au fost deținuți la Rodna și escortați la Bistrița cu jandarmii, între sulițe, ca niște hoți de rând. Aceasta întrece orice margini ale cuviinței. Faptul acesta, care denotă cea mai murdară interpretare a atribuțiilor puterii, trece peste obișnuitele noastre experiențe în privința aceasta. Știam că la alegeri poți fi străpuns de slugoii tâmpiți ai guvernului, știam că poți să fii împușcat pentru manifestarea sentimentelor tale naționale și intrase în obiceiul nostru de a nu ne mai impresiona înfundarea temnițelor de către purtătorii cinstiți ai condeifului românesc. Nu îndrăzneam, însă, nici să ne imaginăm că ar putea să fie legați în fiare și niște blânzi slujitori ai artei nobile, lipsită de caracterul de adevărat război al culturii noastre electorale.

Iată, că s-a întâmplat însă și aceasta spre desăvârșita noastră edificare și spre deocherea completă a guvernelor ungurești, care și-au dat în cazul acesta, nu se poate mai bine pe față toată dușmănia oarbă ce o poartă culturii noastre. Noul atentat la cultura noastră îl denunțăm publicului nostru, care va câștiga prin el un nou prilej de îndârjire împotriva asupritorilor noștri nesăbuiți. Totodată, facem apel la conducătorii Societății noastre de teatru să nu întârzie de a rezolva odată, definitiv, chestia trupei noastre teatrale. Cazuri ca cel de la Oradea și al domnului Bârsan ne impune în mod imperios aceasta.

Înainte de a da cuvântul corespondentului nostru, ținem să amintim că, atât domnul, cât și doamna Bârsan, sunt cetățeni unguri și că, prin urmare, actul jandarmeriei din Rodna este pe cât de brutal, pe atât de ilegal.

TRUPA BÂRSAN ARESTATĂ - Un nou atentat la cultura noastră

Iată ce ne scrie corespondentul nostru:

Sângeorgiul-român, 1 august 1911

În turneul său de apostolie culturală, artistul nostru Zaharie Bârsan, împreună cu doamna și cu domnișoara M. Brașoveanu, a venit, ca și într-alți ani, la băile de la Sângeorgiul-românesc.

Sângeorgiul-românesc e așezat în nord-estul Ardealului, lângă drumul ce duce prin Pasul Rodnei în Bucovina. Comună mare, românească, cu băi de un efect admirabil, cercetate de români, evrei și câțiva țărani sași.

Zaharie Bârsan a plănuit două reprezentațiuni teatrale, una în 2 și una în 3 august. S-au făcut și afișele, dar s-a înștiințat administrația, aceasta n-a voit să deie permisiune decât pentru o reprezentațiune, nu pe una din zilele hotărâte, ci numai pe 31 iulie, și aceasta numai după vreo trei alergări pe la pretorele Hodzsa din Rodna.

Reprezentațiunea teatrală a succes ca și într-alte locuri. S-a jucat „Ursul” și „Liniștea casei”, două comedii, iar la urmă domnul și doamna Bârsan au declamat poemul epic „Carmen seculare” de Anghel și Iosif.

Nu voiesc să apreciez succesul artiștilor noștri, las aceasta celor mai competenți.

Azi, în 1 august, trupa Bârsan a plecat, prin Pasul Rodnei, spre Vatra Dornei, în Bucovina, unde, încă s-a proiectat să țină mai multe reprezentațiuni.

Ajungând în Rodna, domnul și doamna Bârsan, precum și domnișoara Brașoveanu, sora doamnei Bârsan, au fost deținuți de jandarmi care încă azi i-a escortează la Bistrița, pe motiv că poemul „Carmen seculare” cuprinde agitație și, prin declamarea lui, artiștii noștri au primejduit existența statului unitar maghiar.

Notez că la reprezentație au fost numai români, denunțul l-a făcut notarul român din Sângeorgiul-românesc.

Text preluat din *Tribuna*, Arad, Anul XV, 1911, nr. 159, pp. 3-4.

ASPECTE ALE LOCALITĂȚII SÂNGEORZ-BĂI ÎN PERIOADA 1900-1910

Dorin Dologa

La fel ca și alte comune românești, comuna Sângeorz-Băi era în perioada 1900-1910 ceea ce economia, politica și societatea îi permitea și o obligau să fie. Pe plan politic, măsurile discriminatorii luate de statul maghiar au agravat starea de inferioritate economică și socială în care se găsea populația românească. Legea naționalităților recunoștea existența unei singure națiuni, cea maghiară. Legea electorală limita la maximum și în fapt chiar anula participarea românilor la viața politică. Legea învățământului îi defavoriza net pe români. Burghezia maghiară se bucura de susținerea statului maghiar, în timp ce burghezia română era împinsă pe ultimul plan. Moșierii și țăranii maghiari beneficiau și ei de susținerea statului maghiar. Prin colonizare, țăranilor maghiari li s-au acordat drepturi speciale. Datorită politicii statului maghiar, burghezia, moșierimea și țărănimea românească erau mult mai slabe din punct de vedere economic. Astfel, românii au fost menținuți într-o situație de înapoiere economică și într-o stare socială inferioară. Majoritatea țăranilor săraci și a celor lipsiți de pământ din Transilvania erau români.

În ceea ce privește populația, în anul 1900 în localitatea Sângeorz-Băi trăiau 3.320 de oameni. Dintre aceștia 3.316 erau civili, iar 4 erau militari. Din cei 3.320 de oameni 1.645 erau de sex masculin, iar 1.675 de sex feminin. În ceea ce privește vârsta populației, 472 persoane aveau vârsta de până la 6 ani, 413 aveau vârsta cuprinsă între 6-11 ani, 229 aveau vârsta cuprinsă între 12-14 ani, 388 aveau vârsta cuprinsă între 15-19 ani, 826 aveau vârsta cuprinsă între 20-39 ani, 694 aveau vârsta cuprinsă între 40-59 ani, iar 298 aveau vârsta mai mare de 60 de ani (8,97 % din totalul populației)¹.

În anul 1910 la Sângeorz-Băi trăiau 3.462 de locuitori. Dintre aceștia 3.458 erau civili, iar 4 erau militari. Din cei 3.462 de locuitori 1.724 erau de sex masculin, iar 1.738 erau de sex feminin. În ceea ce privește vârsta populației, 529 persoane aveau vârsta de până la 6 ani, 374 aveau vârsta cuprinsă între 6-11 ani, 185 aveau vârsta cuprinsă între 12-14 ani, 354 aveau vârsta cuprinsă între 15-19 ani, 997 aveau vârsta cuprinsă între 20-39 ani, 682 aveau vârsta cuprinsă între 40-59 ani, iar 341 aveau vârsta mai mare de 60 de ani (9,84 % din totalul populației)².

În perioada 1900-1910 populația comunei Sângeorz-Băi a crescut de la 3.320 de locuitori la 3.462 de locuitori. Condițiile grele de trai, hrana insuficientă, lipsa asistenței medicale, igiena precară, făceau ca mortalitatea să fie foarte ridicată. Într-un interval de timp de zece ani populația s-a mărit cu doar 142 de persoane. În perioada 1900-1910, mai puțin de 10 % din totalul populației avea vârsta mai mare de 60 de ani. Mai puțin de unul din zece români din Sângeorz-Băi aveau șansa de a trăi peste 60 de ani. Pentru a-i ține pe români sub dominație, autoritățile austro-ungare i-au menținut intenționat într-o stare de înapoiere economică, socială și culturală.

În ceea ce privește naționalitatea, în anul 1900 un număr de 3.222 persoane erau români (97,04 % din totalul populației), 53 erau germani (1,59 % din totalul populației), 43 erau maghiari (1,29 % din

¹ *A Magyar Korona országainak 1900. évi népszámlálása. 1. r. A népesség általános leírása községenként*, Magyar Királyi Központi Statisztikai Hivatal (szerk. és kiad.), Magyar statisztikai közlemények, Ú. S. 1. köt., Budapest, 1902, VI, p. 382.

² *A Magyar Szent Korona országainak 1910. évi népszámlálása. 1.r. A népesség főbb adatai községek és népesebb puszták, telepek szerint*, Magyar Királyi Központi Statisztikai Hivatal (közread.), Magyar statisztikai közlemények, Ú. S. 42. köt., Budapest, 1912, XI, 50, p. 382.

DORIN DOLOGA

totalul populației), iar 2 erau ruteni (0,06 % din totalul populației). În ceea ce privește religia, 3.125 locuitori erau greco-catolici (94,12 % din totalul populației), 148 erau de religie israelită (4,45 % din totalul populației), 23 erau romano-catolici (0,69 % din totalul populației), 10 evanghelici reformați (0,30 % din totalul populației), 9 ortodocși (0,27 % din totalul populației), iar 4 evanghelici augustani (0,12 % din totalul populației)¹.

În anul 1910, un număr de 3.295 de persoane erau români (95,17 % din totalul populației), 127 erau germani (3,66 % din totalul populației), 37 erau maghiari (1,06 din totalul populației), iar 3 de altă naționalitate (0,08 % din totalul populației). În ceea ce privește religia, 3.279 erau greco-catolici (94,71 % din totalul populației), 110 erau izraeliți (3,17 % din totalul populației), 29 romano-catolici (0,83 % din totalul populației), 18 reformați (0,51 % din totalul populației), 16 ortodocși (0,46 % din totalul populației), iar 10 erau evanghelici augustani (0,28 % din totalul populației)².

În perioada 1900-1910, majoritatea populației din Sângeorz-Băi era formată din români. Populația alogenă era alcătuită în principal din evrei, maghiari și germani. Majoritatea evreilor erau de naționalitate germană și de religie israelită. Ei ajunseseră la Sângeorz-Băi venind din Galiția. Românii erau în marea lor majoritate țărani, în timp ce evreii, maghiarii și germanii erau meseriași, comercianți, jandarmi sau funcționari. Viața economică din comuna Sângeorz-Băi era controlată de această minoritate de alojeni.

În ceea ce privește nivelul de școlarizare, în anul 1900 un număr de 1.240 de locuitori știa citi și scrie (43,53 % din populația cu vârsta mai mare de 6 ani). Un număr de 127 de locuitori erau vorbitori de limbă maghiară (3,82 % din totalul populației)³.

În anul 1910 un număr de 1.648 de locuitori știa citi și scrie (56,18 % din populația cu vârsta mai mare de 6 ani). Un număr de 327 de locuitori erau vorbitori de limbă maghiară (9,44 % din totalul populației)⁴.

Pentru perioada respectivă un procent destul de însemnat din populația din Sângeorz-Băi știa citi și scrie. Acest lucru se datorează și faptului că la Sângeorz-Băi a funcționat până în anul 1890 și o școală trivială (primară superioară), alături de școala confesională. Totuși, creșterea numărului de persoane care știa citi și scrie era destul de lentă, de doar 12,65 % într-o perioadă de zece ani. Autoritățile austro-ungare doreau să-i mențină pe români la un nivel cultural redus, pentru a-i putea menține sub stăpânirea lor. Datorită politicii de maghiarizare promovată de statul maghiar, numărul vorbitorilor de limbă maghiară a crescut de două ori și jumătate.

În ceea ce privește locuințele, în anul 1900 la Sângeorz-Băi existau 748 de case. Dintre acestea 45 de case erau construite din piatră sau cărămidă (6,01 % din totalul caselor), iar 703 erau construite din lemn (93,98 % din totalul caselor). Din cele 748 de case, 632 erau acoperite cu șindrilă (84,49 % din totalul caselor), iar 116 case erau acoperite cu paie sau stuf (15,50 % din totalul caselor)⁵.

¹ *A Magyar Korona országainak 1900. évi népszámlálása. I. r. A népesség általános leírása községenkint*, Magyar Királyi Központi Statisztikai Hivatal (szerk. és kiad.), Magyar statisztikai közlemények, Ú. S. 1. köt., Budapest, 1902, VI, p. 383.

² *A Magyar Szent Korona országainak 1910. évi népszámlálása. I.r. A népesség főbb adatai községek és népesebb puszták, telepek szerint*, Magyar Királyi Központi Statisztikai Hivatal (közread.), Magyar statisztikai közlemények, Ú. S. 42. köt., Budapest, 1912, XI, 50, p. 383.

³ *A Magyar Korona országainak 1900. évi népszámlálása. I. r. A népesség általános leírása községenkint*, Magyar Királyi Központi Statisztikai Hivatal (szerk. és kiad.), Magyar statisztikai közlemények, Ú. S. 1. köt., Budapest, 1902, VI, p. 383.

⁴ *A Magyar Szent Korona országainak 1910. évi népszámlálása. I.r. A népesség főbb adatai községek és népesebb puszták, telepek szerint*, Magyar Királyi Központi Statisztikai Hivatal (közread.), Magyar statisztikai közlemények, Ú. S. 42. köt., Budapest, 1912, XI, 50, p. 383.

⁵ *A Magyar Korona országainak 1900. évi népszámlálása. I. r. A népesség általános leírása községenkint*, Magyar Királyi Központi Statisztikai Hivatal (szerk. és kiad.), Magyar statisztikai közlemények, Ú. S. 1. köt., Budapest, 1902, VI, p. 383.

ASPECTE ALE LOCALITĂȚII SÂNGEORZ-BĂI ÎN PERIOADA 1900-1910

În anul 1910 aici existau 774 de case. Dintre acestea 50 case erau construite din piatră sau cărămidă (6,45 % din totalul caselor), iar 724 de lemn (93,54 % din totalul caselor). Din cele 774 de case, 7 erau acoperite cu țiglă (0,90 % din totalul caselor), 722 erau acoperite cu șindrilă (93,28 % din totalul caselor), iar 45 de case cu paie sau stuf (5,81 % din totalul caselor)¹.

Numărul caselor a crescut în perioada 1900-1910 cu doar 26 de case, pentru că numărul populației a crescut într-o mică măsură. Raportat la numărul de locuitori, în anul 1900 într-o casă trăiau în medie, circa 4,43 de locuitori, iar în anul 1910 circa 4,47 locuitori.

Majoritatea caselor erau construite din lemn, pentru că acesta era un material aflat din abundență la Sângeorz-Băi, fiind astfel un material aflat la îndemână și un material ieftin. Cărămida era un material scump și greu de procurat. El trebuia achiziționat de la cărămidăria din Bistrița și transportat cu căruțele până la Sângeorz-Băi.

Casele de lemn aveau o fundație din piatră de râu. Fundația era umplută cu pământ și piatră, peste care se puneau grinzi și apoi scânduri, care alcătuiau dușumeaua. Lemnele erau tăiate în două și apoi clădite cu partea rotundă în afară și cea dreaptă în exterior, formând astfel pereții caselor. O altă metodă consta în cioplirea lemnului pe ambele fețe și apoi clădirea lor. Casele erau unse cu lut sau tencuite și apoi văruite. Tavanul era construit din scânduri sau stucatură. Ca și structură casele aveau o șatră, o bucătărie și două camere. Dintre cele două camere, o cameră era „de parade”, pe pereții căreia se aflau expuse ștergare înflorate. În bucătărie se afla un cuptor zidit cu o plită de fier. Mobilierul era unul modest. Există o masă, scaune, o ladă lungă unde se depozitau hainele și paturi confecționate din scânduri peste care se puneau paie acoperite cu un cearceaf de cânepă și țoluri. În unele case se aflau dulapuri. Existau de asemenea anexe gospodărești (grajduri pentru animale), construite din lemn și lipite cu lut la îmbinarea dintre lemne, pentru o protecție sporită împotriva frigului.

În perioada 1900-1910 populația crește în ritm lent, iar abundența, luxul nu se etalează în societatea românească de la Sângeorz-Băi. Acest lucru ne arată că ordinea politică și situația economică nu erau de natură să permită acumularea unor surplusuri. Societatea românească rămâne ancorată într-o lume rurală care progresa în ritm lent.

¹ *A Magyar Szent Korona országainak 1910. évi népszámlálása. I.r. A népesség főbb adatai községek és népesebb puszták, telepek szerint*, Magyar Királyi Központi Statisztikai Hivatal (közread.), Magyar statisztikai közlemények, Ú. S. 42. köt., Budapest, 1912, XI, 50, p. 383.

DIN GRANIȚĂ

NĂSĂUDUL DE ALTĂDATĂ

- Spovedanii sub patrafir -

Dr. C. I. ȘOTEL

Dr. C. I. Șotel

Cum trece de repede vremea, de parcă nici n-ar fi fost... Zboară, pe aripi nevăzute, umbrind totul în cenușa uitării, pulverizată măiestrit în urma ei. Rar de tot, mai ostoiește câte o clipă și aruncă priviri iscoditoare pe întinsul amintirilor, dezvăluite în giulgiul colbuit al trecutului.

Și atunci, din lungul drumului haotic, mijesc palide și timide momentele de întuneric sau lumină, surse în fericire sau nenoroc, pe viitorul întortocheat al unei vieți întregi.

Cresc și se măresc într-una, până ce, conturate pe deplin, saltă în dans din ce în ce mai luminos, ca să se cristalizeze, apoi, în haina diafană a realității, brodată în focul tristeții prezentului văduvit de plăcerile vieții.

Într-aripate, gândurile se torc mereu din caierul înfioat al vremii, iar inima emoționată, dă drum liber valului de bucurie sau tristețe să picure balsamul lacrimilor cristaline peste mormintele trecutului, ce abia acum s-au deschis întregi.

Din adâncurile unuia, apar cei aproape 60 de ani ai mei, scurși cu o celeritate astrală, peste piedici cu duiumul, peste jertfe și mizerii fără număr.

În val-vârtejul salturilor lor se strecoară câteodată și oaze palide de lumină, pierzându-li-se îndată urma, în bezna ritmului aceluiși galop, al vitregiei sorții nemiloase.

Domol, senzațiile mă înfășoară dulce și liberat parcă de balastul gliei efemere, sufletul colindă zburdalnic, răscolind insistent fiecare colțișor ascuns în vraja meleagurilor de odinioară.

Dr. C. I. ȘOTEL

Mă văd prichindel, zglobiu, cu macul sângeului în față, cu cap semeț ascuns în valul pletelor aurii, bătătorind în pantaloni scurți străzile Năsăudului, luncile, dealurile și împrejurimile lui.

Alintat, nu numai de ai mei, ci și de rudeni și cunoscuți, zilele se înșiră neprihănite, înregistrând pe fiecare clipă trecută în eternitate, aureola de basm a fericirii inerente primei copilării.

Vis frumos țesut în hlamidă de flori primăvăratice, noian gingaș de visări și bucurii, trecut ca năluca fermecată, prin vadul timpului divin, ca să nu se mai reîntoarcă niciodată.

Mosorelul vremii se învârtește într-una și cu el deodată anii se înmulțesc, împrăștiind sămânța grijilor nebănuite, țesute în păienjeniș de lupte și dureri fără de leac.

Aciuite în farmecul senzațiilor multiple, apar apoi pe furiș alte lumini fugare și împletind într-una cununa sfintelor amintiri, fac să răsară treptat figurile șterse și înfrățite demult cu glia ale foștilor mei profesori de la Năsăud.

Iar cum masca ipocriziei nu mi-a voalat niciodată ființa, dar nici curajul nu mi-a lipsit, anticipez solemn și fără înconjur că nu cred să fi exprimat vreodată, un român cu scaun la cap, dictonul prototip al lașității și imoralității, „de mortuis nihil, nisi bene”¹.

Înspăimântat, ca o buruiană toxică, cu efect distrugător și ravagii incalculabile, un imperativ etic poruncește să fie eliminat necondiționat, întronând adevărul în drepturile firești: „de mortuis nihil, nisi vera”².

Și atunci, pentru unii, obrazul mi se încrețește în cute de întuneric și stăvilarul zăgăzuind revolta minții, oprește dojenitor blestemele ce ar curge neogoite în valuri rezezi de potop hain.

Pentru alții, ceața indiferenței se prelinge neobservată, fără vreun ecou, de bine sau de rău.

Pentru cei mai mulți, mucenici neprihăniți ai sfintei lor meniri, zâmbetul îmi înflorește fața, mă cuprinde un dor ce-mi sfășie inima, iar lacrimile încep să curgă rezezi și multe, timp îndelungat.

Raze tainice îmi învăluie ființa și, involuntar, îmi plec tremurând genunchii pe când gândul în zbor spre înălțimile cerești închină cucernic o rugăciune de Maică Preacurată.

Doamne, dă odihnă veșnică și lină chiar și celor care m-au persecutat, ridică în loc de lumină, verdeață și fericire pe toți, dar necondiționat așează la dreapta Ta, Doamne, pe cei cu minți scânteietoare și, mai presus cu suflete de aur pline, pe: Dr. Pavel Tanco, Dr. Ioan Mălăiu, Grigore Pletosu, Ioan Păcurariu, iar peste capetele domnilor Virgil Șotropa și Toader Simon, astăzi încă în viață, așterne harul biblic și-i învrednicește să întrecă vârsta lui Matusalem, scâlțați în fericire, sănătate și noroc.

Darurile cerești nu l-au înzestrat nici pe unul cu umbre de temperament și calități similare, exceptând cununa vie de caractere de granit, de psihonobilități și sublimități ce le-a împodobit întreagă ființă, radiind un fir comun de nestemate peste diversitatea firii lor întregi.

Asemenea înaintașilor, aceste ape vii ale atavismului sacrosanct, au fost căutate cu conștiinciozitate și migală și printre miile nenumărate de elevi care, la rândul lor, au purces

¹ Despre morți, nimic altceva decât numai de bine.

² Nimic despre morți decât adevărul.

NĂSĂUDUL DE ALTĂDATĂ - Spovedanii sub patrafir -

și activat la fel, mânați de aceleași principii, călăuziți de aceleași imperative ale eului lor imaculat.

Dacă Blajul și Brașovul au dăruit neamului intelectuali profesioniști și naționaliști, etc., Năsăudul, în schimb, a dat indivizi integri, caractere de granit, eroi și idealști, care au lăsat urme de o importanță covârșitoare și dincolo și dincoace de Carpați.

Să prefer pe unul față de ceilalți, pentru o calitate, atitudine sau faptă excepțională, ar fi un sacrilegiu adus memoriei lor, cu toate acestea, un plus de simpatie izvorât din comunitatea palidă de afinitate în gândire, în principii și manifestări, mă îndeamnă să-i înșir astfel cum s-au gravat etern în cutele ființei mele întregi.

Dr. Ioan Mălai

Fire vioaie, nobilă, comunicativă și acustică, regretatul Ioan Mălai a fost prototipul încarnat al lorzilor de altădată.

Cinstit și drept, ca un apostol, nu putea suferi nici în glumă minciuna, oricât de reușită, necum să admită un micron de deraiere în câmpul caracterelor elevilor săi.

„De la minciună la furt,
Prin temnițe, l-acățători,
Nu uita că drumu-i scurt
Și nu-l faci de multe ori”.

Era dojana dură, violentă, ce se revărsa brutal și impetuos peste liniștea de mormânt a clasei, zguduind amarnic nervii surescitați ai celui vinovat.

A fost un cerber nemilos și un judecător rar, pentru toate manifestările psihice.

Pentru el, sufletul nu avea nimic comun cu mintea decât că sălășluiau în același corp. Mintea mărginită în creier, pe când motorul vieții, răsfirat în întreg organismul, calitățile și defectele erau de natură divină sau draconică, indisolubil legată numai de atavicul psihicului oricărui muritor. Nu se putea pierde sau câștiga prin nici o intervenție omenească, oricât de ingenioasă ar fi fost, cel mult se puteau camufla, atenua sau potența.

Nicicând un scafandru nu s-a scufundat cu atâta siguranță și nu a scrutat cu atâta certitudine imensul adâncimilor mării, pe cum a avut darul extraordinar, fie iertatul Ion Mălai, să studieze și disece sufletul, indiferent cât de complicat sau voalat al tuturor oamenilor și, îndeosebi, al elevilor săi.

Să-l fi trezit oricând, în miez de noapte și ți-ar fi înșirat pe nerăsuflăte genealogia tuturor elevilor, cu toate păcatele și calitățile înaintașilor, chiar și colaterali și mare și incapabilă ar fi fost minunea când ar fi greșit diagnosticul gradării, când prezicerea devenirii oricărui nu s-ar fi realizat întocmai cu certitudine aproape matematică.

Știa, ca nimeni altul, să fixeze viitorul fiecăruia și, în consecință, bazat pe optimism, tare sau deficiente, să indice drumul de apucat, cariera cea mai potrivită pe care trebuia să urmeze.

Elevul, caracter fie chiar mediocru, era pentru el neasemuit mai prețios decât elevul canalie, oricâte eminențe ar fi încasat, de pe urma răspunsurilor fluierate pe nerăsuflăte.

„Decât un car de minte
Mai bine-un blid de cinste”.

Dr. C. I. ȘOTEL

Era nu numai admonestarea părintească, ci și principiul călăuzitor și nu numai între cei patru pereți ai școlii, ci și în viața publică și privată.

Niciodată nu uita să completeze apoi convingerea sa nestrămutată, când cazul prezenta o necesitate în consecință:

„Din carte și pantalon,
Nu se face nimeni domn,
Numai cărturar lihnit,
De domnie de argint...”.

Să fi fost un elev cu stea în frunte și toate geniile lumii, să se fi cumulat în creierul său hipereminent, în cazul când manifestările psihice erau de natură suspectă și dota atavică patologică sau criminală, era prezentată la înaintași, îl făcea imposibil, neadmițând nici să se pună în discuție clasificarea „insuficient” la materiile sale și la „purtarea morală” notă rea.

„De ar veni numai tatăl tău, cu toți boii din sat, ci chiar și vlădica, nici atunci nun te vor trece peste pragul acestor clase”.

Nu admitea trădarea sub nici un motiv, nici chiar cândva în interesul superior al școlii și pentru toate bunurile lumii, nu ar fi suferit spioni în jurul său.

Alarma, fără posibilitate de discuție, că dacă asemenea procedee sunt practicate de unii profesori, care nu-și înțeleg menirea, atunci să nu se mire nimenea dacă din spionii școlii, - atavici incorigibili – ies cei dibaci ai societății și cei geniali ai națiunii care sunt mai periculoși decât orice vibrion coleric, oricât de rezistent și virulent ar fi.

„Puneți-i sumanu-n cap! Dobzați-l cătănește, să-i cânte a tobă cojocul”.

Sfătuia revolta, cu nuanță de ordin, când se prezenta ceasul, să fie pedepsit un conșcolar, despre care era convins că era vinovat, că intră în aceste categorii și că merită o pedeapsă instantanee, edificatoare și drept pilduitoare.

Intercala, totdeauna, că dacă și această metodă de corecție va da greș, atunci încă nu s-a aflat leacul pe pământ care să îmblânzească, necum să anihileze manifestările psihodemonice ale culpabilului infam.

Alerga, zi și noapte, luni de-a rândul, să înhațe pe cei vinovați în flagrant, se făcea apoi luntre și punte ca astfel de specimene să fie necondiționat eliminate, nu numai din șirul elevilor săi, ci și din liceu.

Evident, faptele, așezate în balanța culpabilităților, nu erau clasificate după tipicul altor porecliți educatori, care turbau de necaz și scui-pau toate fulgerele gurii lor, când descopereau elevi eleganți îmbrăcați, dansatori pasionați, cu frizuri bine aranjate și cu maniere bune sau că erau obișnuiți a copia teza de la vecini ori că curtează o fetișcană năzdrăvană, ba chiar că mănâncă sau bea un pahar de bere în vreun local public. Nu, din contră.

Nu arareori exemplele curgeau lin, convingătoare, evocând nenumărate cazuri arhicunoscute, pentru ilustrarea aserțiunilor sale, serioase și obiective.

Ne povestea odată, iubitul nostru profesor, cum un individ, fără scrupule și conștiință, a șoptit jandarmeriei și administrației puține adevăruri, dar și mai multe minciuni, în schimbul câtorva fiorinți (monedă 1 fiorint egal cu 2 lei) încurcând abia vinovați în procese penale, iar fiul său, elev de liceu, isteț al dracului, cu o minte ageră de pomină, dar împovărat de păcate identice ca ale tatălui său și, deci, consecvent imperativelor aceleiași dote atavice, a trădat secretele unei cauze, cu substrat politic și național, iar când întâmplarea

NĂSĂUDUL DE ALTĂDATĂ - Spovedanii sub patrafir -

neprevăzută a tras voalul de pe autorul mârșav, fie iertatul Ion Mălai i-a rupt capul, pe lângă toată presiunea și protecția impusă de sus, declarând în fața clasei că un astfel de monstru nu e vrednic nici de porcar în satul său natal.

Dar, nu numai atât, ci s-a adresat și colegilor de la celelalte licee românești, informându-i minuțios și apelând să fie luate aceleași măsuri de deparazitare și distrugere contra celui ce s-a făcut vinovat de o crimă națională de neiertat.

Îmi mai amintesc apoi, de un alt caz, când după luni de zile de adulmecări, de urmăriri polițienești, a descoperit, în fine, pe un altul care se îndeletnicea cu înstrăinarea bunurilor, începând cu rechizitele școlare ori merindele colegilor și, trecând prin gama ascendentă a șterpelirilor, se părea stăpân ocazional pe forțele grădinilor, pe păsările ogrăzilor, pe cârnații și slăninile oamenilor, din care se înfruptă boierește, deși nu era lipsit de cele strict necesare existenței.

Pe lângă toate apelurile, intervențiile, rugămintele, chiar și ale unor colegi profesori care credeau în posibilitatea metamorfării prin școală, cerberul imaculat nu și-a negat convingerile, nu a cedat și făptașul a fost predat preturii spre cele legale.

Viitorul a dovedit, apoi, cu prisosință că nu a greșit, că nu a procedat fals sau pătimaș, că „victima” nu a fost decât o verigă cizelată, școlarisită din lanțul înaintașilor nemernici și hoți.

A alunecat vertiginos și matematic pe scara decadenței, până la ultima treaptă imaginabilă.

Câte nefericiri, ce ravagii, ce dezastre groaznice, revoltătoare ar fi provocat în cazul când i-ar fi succes, să scape basma curată și la sigur – căci clasificarea era bunișoară – să pună mâna, de exemplu, pe o diplomă de avocat.

„Școala nu te face om,
De nu te-au croit părinții,
Precum nici răchita pom,
De-ar uda-o zilnic sfinții”.

Și nu uita să completeze, că dacă nu ar fi așa, atunci toți analfabeții, dintre care, cei mai mulți sunt țărani, ar trebui să nu fie oameni, pe când în realitate, chiar între aceștia, fie mijlocași, fie fruntași, descoperi un număr majoritar, respectabil.

Prețuia, neasemuit, mai mult oricare proverb țâșnit din experiența milenară a poporului român, decât un cumul de teorii șubrede filosofice care, prin galimatiasul de supoziții, strălucesc o vreme ca u luceafăr fosforescent, dăinuiesc apoi ca nebuloase ridicole, pierzându-li-se, în fine, urma în cimitirul bibliotecilor peste care se așterne, în straturi groase, praful uitării de nepătruns.

Fiecare vorbă ce ieșea din gura lui, se prezenta în haina pompoasă a unei aprecieri juste, a unei zeflemele caustice sau a unui proverb ocazional, aplicat la repezeală, ce se potrivea întocmai cu subiectul disecat.

Iar dacă activitatea mentală și exemplele psiho-nobile au fost un apostolat al vieții sale, munca fizică a fost, apoi, o pildă vie pentru toți aceia care au avut fericirea să se poată apropia în intimitatea casei sale.

În orele libere îngrijea de porci și vaci, ba tăia și despica singur, chiar lemnele de foc și, Doamne păzește, nu din zgârcenie sau constrâns de mizerie, ci convins că exercițiul fizic e

Dr. C. I. ȘOTEL

un reconfortant, o binefacere pentru cei forțați la viață sedentară.

Dacă pentru cei vii a fost un simbol în fața morților vrednici, excepționali, se prosterna cu smerenie de mucenic, avea un cult profund ce trecea marginile sublimului, nu mai amintesc de părinți, pe care îi diviniza, radiind de fericire.

„Părinților mei jertfelnici, neuitați și buni, am să le mulțumesc că sunt așa cum mă vedeți și cunoașteți, apoi auzitorului suprem Șotel că a realizat mai mult decât posibilul pentru granița nășăudeană, deschizând căile tuturor fiilor de grăniceri, să devenim ceea ce suntem”, accentua de câte ori se ivea cazul, cu respectuositate fiască, sinceră și nobilă.

Un far luminător, un caracter integru, o stâncă de granit a fost și va rămâne pururi, din generație în generație, fie iertatul dr. Ioan Mălai.

De câte ori nu m-am întrebat și mă întreb și acum, la bătrânețe, ce s-ar fi ales din neamul românesc, unde ar fi ajuns România dacă ar fost condusă, dacă cel puțin reprezentanții straturilor suprapuse, școlarisite ar fi fost croiți din același aluat ca și iubitul meu profesor neuitat.

La sigur, nu mai încapă discuție, că centrul lumii culturale și civilizate – în adevăratul sens al noțiunii – ar fi fost între hotarele acestei țări.

Nu numai elevii săi, ci și toți acei care l-au cunoscut, au simțit regrete sincere, vărsând lacrimi și îngenunchind smeriți în fața trupului său stins prea de timpuriu.

(va urma)

Plaiuri Năsăudene, București, Anul II, 1944, nr. 17-18-19, p. 7; nr. 20-21, p. 3.

CĂI DE COMUNICAȚIE A COMUNEI COȘNA CU TRANSILVANIA – CĂILE FERATE

DĂNUȚ POENARU

În anul 1914, datorită începerii Primului Război Mondial. Armata Austro-Ungară întâmpina o problemă mare datorită lipsei unei legături feroviare directe între Bucovina și Transilvania. De aceea, pentru aprovizionarea armatei cu muniție, armament, hrană, medicamente, precum și pentru alte aspecte de ordin militar și strategic, au fost identificate trei trasee pentru construirea unor linii ferate, care să facă legătura între cele două provincii:

- Vatra Dornei – Dornișoara – Tiha Bârgăului
- Vatra Dornei – Coșna – Ilva Mică
- Iacobeni – Prislop – Borșa. [...].

Linia ferată Vatra Dornei – Dornișoara – Tiha Bârgăului

Deoarece pe acest traseu au fost utilizate două tipuri de material rulant, iar sistemul de remorcare a fost diferit, construcția liniei a fost și ea împărțită pe două secțiuni:

- Vatra Dornei – Dornișoara
- Dornișoara – Tiha Bârgăului.

Dornișoara – Tiha Bârgăului

Datorită traseului foarte dificil (peste Măgura Calului) și a presiunii timpului scurt în care trebuia să se realizeze, la construcția acestei linii a fost introdusă o soluție tehnică revoluționară pentru acele vremuri și anume: trenul benzino-electric (Landwerhr-trenul). Trenul era compus dintr-un vehicul electro-generator pe post de locomotivă și patru-șase remorci (vagoane) automotoare, alimentate cu curent electric produs de aceasta. Locomotiva, marca Austro-Daimler, era echipată cu un motor pe benzină cu șase cilindri, de 150 cai putere, care acționa un generator electric. La un număr de 1.200 rotații pe minut, producea curent continuu cu o tensiune de 300 volți și o putere de 93 KW, transmis prin intermediul unui cablu (care se rula pe un tambur) până la remorcile trenului. Fiecare remorcă avea câte o osie motoare, acționată de câte două motoare electrice de 5,2 KW, legate în serie, iar locomotiva avea și ea montată pe osia motoare (din spate) două motoare electrice de 11, 2 KW. Raportul de transmisie era de 1/10, electromotorul antrenând o coroană dințată fixată pe osie. Prin acest sistem ingenios, aderența a fost sporită considerabil, fiind utilizată greutatea întregului tren¹.

Acest tip de tren se putea deplasa atât pe șosea, cât și pe calea ferată, prin înlocuirea

---

¹ Paul Brașcanu, *Drum de fier prin praf de pușcă*, Iași, Editura Ștef, 2012, p. 278 și p. 292.

DĂNUȚ POENARU

jantelor pentru drum cu unele de construcție specială, adaptate pentru circulația pe calea ferată. Capacitatea de încărcare a fiecărui vagon era de șase tone, iar viteza maximă de deplasare a trenului era de 26 km/h, mai puțin în rampe și în pante mari, unde viteza era adaptată condițiilor de teren. Construcția a început la 1 decembrie 1914, iar la data de 15 august 1915 a fost dată în folosință. La construcție au participat 36 de ofițeri, circa 350 de civili și peste 5.500 prizonieri de război. Linia a funcționat până la sfârșitul anului 1918, când Direcția Căilor Ferate Militare Austro-Ungare a părăsit linia, iar la 15 ianuarie 1919 traseul a fost preluat de Regia de Stat CFR. S-a redeschis la 8 iunie 1922 și a funcționat până la data de 18 decembrie 1938, moment în care s-a finalizat și inaugurat linia ferată Ilva Mică – Vatra Dornei¹.

Linia ferată Ilva Mică – Vatra Dornei

Cu toate că Ungaria s-a opus construcției unei linii ferate care să lege Bucovina de Transilvania, în anul 1898 apare primul proiect concret de construcție a unei astfel de căi de comunicație. Dacă în Bucovina construcția de căi ferate se află sub tutela Companiei Austriece de Căi Ferate de Nord, în Transilvania de această activitate se ocupa Societatea Căilor Ferate din valea Someșului, înființată în anul 1880. Proiectul din 1898 întocmit de șeful societății Căilor Ferate Someșene, cu toate că era bine documentat, nu a fost la îndeplinire, întrucât a întâmpinat o opoziție fermă provenită de la Compania Austriacă de Căi Ferate de Nord, care nu își dorea o concurență directă, preferând ca mărfurile să fie transportate numai

¹ *Ibidem*, pp. 278-299.

CĂI DE COMUNICAȚIE A COMUNEI COȘNA CU TRANSILVANIA – CĂILE FERATE

pe liniile din Bucovina și Galiția, linii ce erau construite și administrate de aceasta¹.

Dacă în zona noastră, până la izbucnirea Primului Război Mondial, a fost construită doar linia forestieră Vatra Dornei – Dornișoara (între 1907-1908), de cealaltă parte, în Transilvania, au pătruns căi ferate forestiere, atât pe Valea Ilvelor, cât și a Bârgaielor, astfel:

- CFF Ilva Mică – Lunca Ilvei, cu lungime de 36 km, între 1907-1909;
- CFF Ilva Mică – Leșu, cu lungime de 21 km, în 1909;
- CFF Valea Mare – 9 km, în 1900; Fiad – 12,8 km; Flinta – 6 km².

După construcția linie ferate forestiere de la Ilva Mică până la Ilva Mare de Sus (Lunca Ilvei), s-a făcut un studiu de către administratorul pădurilor grănicerești pentru prelungirea acesteia până la Coșna, întrucât pădurile din această zonă aparțineau de Plasa Rodna. Studiul arăta că cel mai bun traseu se prefigura a fi pe Valea Silhoasei și pe pârâul Roșu, urcând în serpentine spre Grădinița, între izvoarele Siminic și Cucureasa (Teșna Rece). Situația a rămas neschimbată până la începutul Primului Război Mondial, când Comandamentul Armatei Austro-Ungare a hotărât, din necesitate, ca între Ilva Mică și Coșna să înceapă construcția unei căi ferate militare. Construcția efectivă începe de la ambele capete (Ilva Mică și Podu Coșnei) în martie-aprilie 1915, pe ecartament normal de 1.435 mm și se preconiza folosirea trenului benzino-electric, ce l-am prezentat anterior pentru secțiunea Dornișoara – Tiha Bârgăului. În Podu Coșnei și la Coșna au fost aduse multe efective de militari, care au intrat sub comanda Comandamentului Corpului XI Armată staționat aici și, de asemenea, un număr considerabil de prizonieri de război³. [...].

La sfârșitul Primului Război Mondial lucrările au fost abandonate, iar Armata Austro-Ungară dislocată în zonă, a predat atât lucrările, cât și materialele existente către Gărzile Naționale Ardelene din județul Bistrița-Năsăud. Totuși au existat diferite materiale, obiecte și instrumente care au fost pierdute ori sustrase cu ocazia tulburărilor din octombrie 1918. De aceea, subprefectul județului, dr. Leon Scridon, trimite la 5 mai 1919 o înștiințare, intitulată „Publicațiune”, către toate comunele în care s-au efectuat lucrări la linie, cu rugămintea ca persoanele care dețin astfel de materiale, instrumente, planuri, diverse părți de mașini, cazane, motoare pe benzină, etc., să le restituie către inginerii însărcinați de Consiliul Dirigent Român. Se specifică faptul că cei care restituie astfel de obiecte vor fi recompensați:

„Aduceți-le singuri îndărăpt, veți primi pentru ele un premiu de câte 100 coroane, iar dacă nu sunt stricate instrumentele, de loc (se va citi pe loc, n. a.) veți primi de la ingineri în numele Guvernului român câte 200 și 300 coroane. Și dacă puteți spune cui ați vândut obiectele aceste, așa încât vom putea scoate de la el obiectele aceste veți primi un premiu corespunzător, tot așa vor primi și aceia premiu, cari pot da lămuriri prin cari se pot afla materialele aceste. Aveți deci toată încrederea în inginerii angajați de Consiliul Dirigent, cari vor veni la D-voastră, să vă fie datorința D-voastră de Români buni, ca să faceți tot ce vă stă în putere pentru adunarea materialului și începerea edificării. Pedepse nu se vor aplica”⁴.

Informații despre situația materialelor pentru calea ferată și a lucrărilor rămase pe te-

¹ *Ibidem*, p. 355.

² *Ibidem*, p. 357.

³ *Ibidem*, pp. 357-359.

⁴ Serviciul Județean al Arhivelor Naționale Bistrița-Năsăud (SJANB-N), Fond *Judecătoria Cercuală Rodna*, Dosar 169/1919, filă nenumărată.

DĂNUȚ POENARU

ritoriul comunei Coșna, aflăm dintr-o scrisoare din 1920, a unui consilier tehnic, adresată prefecturii județului Bistrița-Năsăud:

„Șinele cari sunt clădite lângă drum să se rămână până la începerea edificării căii ferate acolo, ca să economisim speșele (cheltuielile, n. a.) transportului. Vagoane, cari sunt deturnate prin locuitori, vor fi adunați cât mai curând. Podul negătat și descoperit de tot de pe Coșna (podul Teșna II, n. a.) este dat pentru păstrarea postului de jandarmi, care se afla vizavi de acolo, asemenea și amândoi barăcii noi, și vă rog să binevoiți a da postului de jandarmi ordin din nou, a griji pe aceste mai riguros”¹.

Din documentele de arhivă aflăm că toate materialele pentru calea ferată (șine de cale ferată, vagonete, roți de vagonete, etc.), rămase în comuna Coșna, au fost ridicate în septembrie 1923 și trimise în Bucovina².

Până în 1934, pentru continuarea acestei lucrări, s-au făcut programe de construcție, s-au întocmit planuri, s-au ales trasee, s-au făcut exproprieri, s-au executate sondaje și măsurători topografice, astfel că la 10 iulie 1934 s-a organizat în Ilva Mică, la Podul Strâmba, o festivitate de inaugurare (de reîncepere a lucrărilor) la care a participat regele Carol al II-lea, membri importanți ai guvernului, autoritățile locale, înalte fețe bisericești, cât și numeroși locuitori din zonă. Lucrările au fost executate atât de militari, cât și de personal civil. Efectivele de militari au fost prezente pe toată perioada de construcție (1934-1938), variind de la un an la altul astfel:

- 1934-1935: s-au folosit 2.000 de soldați;
- 1935-1936: s-au folosit 4.000 de soldați;
- 1936-1937: s-au folosit 3.000 de soldați;
- 1937-1938: s-au folosit 4.800 de soldați.

Efectivele enumerate au fost numai pe timpul verii, iarna a rămas numai o companie, în afară de ultimele două ierni, când au rămas circa 1.000 de soldați. Pentru efectivul dat de Armată, Calea Ferată a pus la dispoziție uneltele, cazarea și transportul pentru hrănirea lor, iar în primii trei ani, îmbrăcămintea și încălțăminte³.

La data de 1 februarie 1936, la conducerea întregii lucrări ajunge inginerul Petre Teodorescu, care devine șeful Inspecției 2 Lucrări CFR cu sediul în Bistrița, cel care întocmește ulterior și monografia acestei linii. Din 1936 șantierul liniei este organizat în trei secțiuni:

- Secțiunea I: pe distanța cuprinsă între Ilva Mică și Ilva Mare;
- Secțiunea a II-a: pe distanța cuprinsă între Ilva Mare și Grădinița;
- Secțiunea a III-a: pe distanța cuprinsă între Grădinița și Vatra Dornei (de fapt numai până la Podu Coșnei)⁴. [...].

Linia ferată Ilva Mică – Vatra Dornei a fost pusă în circulație pe porțiuni:

- 26 octombrie 1936: Ilva Mică – Ilva mare;
- 6 februarie 1938: Ilva Mare – Lunca Ilvei;

¹ SJANB-N, Fond *Prefectura Județului Năsăud*, Dosar 118 (767/1922 la care s-a anexat și 4995/1920), f. 3.

² SJANB-N, Fond *Prefectura Județului Năsăud*, Dosar 404/1923, f. 1, f. 3 și f. 8.

³ Petre Teodorescu, *Monografia liniei Ilva Mică – Vatra Dornei*, Vol. I, DLN (Ls), București, Imprimeria CFR, 1940, pp. 31-36.

⁴ Paul Brașcanu, *op. cit.*, p. 372. De la Podu Coșnei până la Vatra Dornei linia era deja construită, odată cu construcția liniei de cale ferată Vatra Dornei – Dornișoara.

CĂI DE COMUNICAȚIE A COMUNEI COȘNA CU TRANSILVANIA – CĂILE FERATE

- 20 martie 1938: Vatra Dornei (Podu Coșnei) – Coșna;
- 18 august 1938: Coșna – Grădinița;
- 18 decembrie 1938: Lunca Ilvei – Grădinița¹.

În data de 18 decembrie 1938 a avut loc inaugurarea oficială a liniei, organizată în stația Lunca Ilvei. La inaugurare a participat personal civil și militar (constructorii), autorități centrale și locale și mulți localnici. [...].

De la șeful lucrării, Petre Teodorescu, aflăm că la construcția liniei erau uneori un număr de 14 mii de oameni, la care trebuia să li se asigure cazarea, mâncarea și că, într-adevăr „la început aprovizionarea hranei s-a făcut de către negustorii din localitate, destul de greu, insuficientă și cu preț urcat, din cauza transportului anevoios”².

Câteva din caracteristicile acestei linii: 147 podețe, 32 poduri, 5 viaducte mari cu o lungime totală de 520 de metri, cu înălțimi cuprinse între 20-30 metri și fundații variabile de la 8 la 22 metri. Au fost construite și 9 tuneluri cu o lungime totală de 2.384 metri³.

Și astăzi, când parcurgem cu trenul traseul Ilva Mică – Vatra Dornei, rămânem impresionați nu numai de complexitatea acestei lucrări, cât și de frumusețea peisajelor, cu munții și pădurile acestor locuri⁴.

---

¹ *Ibidem*, p. 372 și pp. 376-377.

² Petre Teodorescu, *op. cit.*, p. 19.

³ Paul Brașcanu, *op. cit.*, p. 409.

⁴ Acest articol face parte din lucrarea intitulată *Coșna – File de istorie*, Iași, Editura PIM, 2020, pp. 75-105. Titlul articolului aparține redacției cu acordul autorului. Nu s-a folosit acest fragment integral între paginile menționate. Unde s-a trecut peste porțiuni de text am folosit „[...]”. Mulțumim autorului pentru bunăvoința arătată în publicarea acestui fragment.

TABLOU NOMINAL

cu locuitorii români din comuna Bichigiu care au luat parte la Primul Război Mondial între anii 1914-1918 ca parte activă, ca soldați pe front și ca parte sedentară, pentru servicii auxiliare sau mobilizat pe loc

ALEXANDRU DĂRĂBAN

Număr curent	Numele și prenumele	Născut în comuna	Ocupațiunea civilă	Gradul avut la miliție	A fost decorat	A luat parte la mișcări impuse de război			
						Chemat fiind			A fost refugiat
						La partea activă, ca soldat pe front	La partea sedentară, pentru servicii auxiliare sau mobilizat pe loc	Pentru a fi arestat sau internat	
1	Miron Timotei	Bichigiu	econom	Inf.	-	X	-	-	-
2	Baciu Ioachim	idem	idem	idem	Medalia de Bronz	X	-	-	-
3	Șiușca Manoilă	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
4	Pop Gavrilă I. Artene	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
5	Pop Silvestru	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
6	Pop Pamfir	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
7	Chiș Andreș	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
8	Burcușel Ion	idem	idem	caporal	-	X	-	-	-
9	Șușca Petre	idem	idem	Inf.	-	X	-	-	-
10	Șușca Pamfir	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
11	Miron Nicolai	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
12	Tecar Timotei	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
13	Pop Mitrofan	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
14	Chiș Traian	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
15	Miron Victor	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
16	Pop Clement	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
17	Pop Grigore	idem	idem	idem	-	X	-	-	-

Tablou nominal cu locuitorii români din comuna Bichigiu care au luat parte la Primul Război Mondial între anii 1914-1918 ca parte activă, ca soldați pe front și ca parte sedentară, pentru servicii auxiliare sau mobilizat pe loc

18	Pop Ion I. A.	Bichigiu	econom	Inf.	-	X	-	-	-
19	Pop Marcu	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
20	Pop Condrate	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
21	Pop Ion I. Cl.	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
22	Rus Ilie	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
23	Moldovan Dumitru	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
24	Rus Ion	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
25	Andrei Conon	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
TOTAL PAGINA 1						25	-	-	-
26	Andrei Romul	Bichigiu	econom	Inf.	-	X	-	-	-
27	Leah Vasile	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
28	Miron Dumitru	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
29	Zegrean Scridon	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
30	Catana Pavel	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
31	Simion Flore	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
32	Simion Condrate	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
33	Todoran Ion a Tomi	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
34	Podobea Alexa	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
35	Podobea Vasile	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
36	Pop Timotei	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
37	Heșmeșan Macavei	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
38	Miron Vasile	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
39	Miron Toader	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
40	Miron Alexa	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
41	Pop Ion I. D.	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
42	Cihorean Ion	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
43	Miron Grigore	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
44	Dolha Victor	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
45	Urs Vasile	idem	idem	idem	-	-	X	-	-
46	Urs George	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
47	Urs Ion	idem	idem	caporal	-	X	-	-	-
48	Gorița Ion	idem	idem	Inf.	-	X	-	-	-
49	Carstina Domide	idem	idem	idem	-	-	X	-	-
50	Andrei Timotei	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
51	Oniga Victor	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
52	Oniga Pompei	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
53	Andreș Clement	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
54	Alexa Alexa	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
55	Filip Ion	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
TOTAL PAGINA 1+2						53	2	-	-
56	Cihorean Grigore	Bichigiu	econom	Inf.	-	X	-	-	-
57	Alexa George	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
58	Oloiuet Alexandru	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
59	Catana Ion	idem	idem	idem	-	X	-	-	-

Tablou nominal cu locuitorii români din comuna Bichigiu care au luat parte la Primul Război Mondial între anii 1914-1918 ca parte activă, ca soldați pe front și ca parte sedentară, pentru servicii auxiliare sau mobilizat pe loc

60	Catana Valer	Bichigiu	econom	Inf.	-	X	-	-	-
61	Cihorean Valer	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
62	Rus Toma	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
63	Sârdea Ion	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
64	Cira Sidor	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
65	Dobricean Grigore	idem	idem	caporal	-	X	-	-	-
66	Dobricean Ion	idem	idem	Inf.	-	X	-	-	-
67	Dobricean Simion	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
68	Pop Ion	idem	idem	caporal	-	X	-	-	-
69	Dolha Silvestru	idem	idem	Inf.	-	X	-	-	-
70	Dolha Vasile	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
71	Catana Ion	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
72	Todoran Vasile	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
73	Șofrone Vasile	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
74	Turda Ion	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
75	Vrâncean Ion	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
76	Dolha Ion	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
77	Dolha Flore	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
78	Dolha Gavrilă	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
79	Filip Vasile	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
80	Macra George	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
TOTAL PAGINA 2+3						78	2	-	-
81	Epure Clement	Bichigiu	econom	Inf.	-	X	-	-	-
82	Todoran Ion	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
83	Todoran Damian	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
84	Todoran Silivan	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
85	Todoran Grigore	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
86	Cihorean Arsenite	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
87	Urs Grigore	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
88	Burcucel Nistor	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
89	Alexa Dumitru	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
90	Perța Ion	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
91	Rus Vasile	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
92	Pușcaș Iosif	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
93	Filip Todor	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
94	Rus Toma	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
95	Pop Grigore	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
96	Gorița Clement	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
97	Dobricean Flore	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
98	Dobricean Ipolit	idem	idem	Fruntaș	-	X	-	-	-
99	Oloieț Mihăilă	idem	idem	Inf.	-	X	-	-	-
100	Filip Victor	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
101	Dănilă Sever	idem	idem	idem	-	-	X	-	-
102	Todoran Ion	idem	idem	idem	-	X	-	-	-

Tablou nominal cu locuitorii români din comuna Bichigiu care au luat parte la Primul Război Mondial între anii 1914-1918 ca parte activă, ca soldați pe front și ca parte sedentară, pentru servicii auxiliare sau mobilizat pe loc

103	Todoran Ștefan	Bichigiu	econom	Inf.	-	-	X	-	-
104	Pop Alexa	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
105	Pop Vasile	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
106	Todoran George	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
107	Cihorean Anchidim	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
108	Halaș Silvestru	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
109	Peter Constantin	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
110	Macra Anton	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
TOTAL PAGINA 3+4						106	4	-	-
111	Dolha Toader	Bichigiu	econom	Inf.	-	X	-	-	-
112	Miron Nistor	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
113	Miron Ion	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
114	Todoran Nicolae	idem	idem	caporal	-	X	-	-	-
115	Rus Vasile	idem	idem	Inf.	-	X	-	-	-
116	Boca Simion	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
117	Graur Cirilă	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
118	Hognoj Alexandru	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
119	Todoran Vasile	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
120	Graur Mihăilă	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
121	Todoran Ștefan	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
122	Pop Flore	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
123	Simion Ion	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
124	Simion Grigore	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
125	Catana Samuilă	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
126	Telcean Ilie	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
127	Dobricean Grigore	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
128	Dobricean Ion	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
129	Rus Anchidim	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
130	Rus Tanase	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
131	Câmpan Todor	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
132	Leah Gavrilă	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
133	Homeiu Dumitru	idem	idem	caporal	-	X	-	-	-
134	Mocodean Niculaie	idem	idem	Inf.	-	X	-	-	-
135	Dobricean Pamfir	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
136	Andrei Clement	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
137	Androne Victor	idem	idem	Sergent	-	X	-	-	-
138	Pop Valeriu	idem	idem	Inf.	-	X	-	-	-
139	Pop Iuliu	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
140	Ioan Braicu	idem	idem	idem	-	-	X	-	-
TOTAL PAGINA 4+5						135	5	-	-
141	Timiș Timotei	Bichigiu	econom	Inf.	-	X	-	-	-
142	Damian Iacob	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
143	Scridon Vasile	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
144	Scridon Aurel	idem	idem	idem	-	X	-	-	-

Tablou nominal cu locuitorii români din comuna Bichigiu care au luat parte la Primul Război Mondial între anii 1914-1918 ca parte activă, ca soldați pe front și ca parte sedentară, pentru servicii auxiliare sau mobilizat pe loc

145	Todoran Macedon	Bichigiu	econom	Inf.	-	X	-	-	-
146	Todoran Ion I. G.	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
147	Todoran Vasile	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
148	Filip Pavel	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
149	Gorița Niculaie	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
150	Todoran Ion	idem	idem	Caporal	-	-	X	-	-
151	Simion Iacob	idem	idem	Inf.	-	X	-	-	-
152	Simion George	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
153	Pop Toader	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
154	Dolha Vasile	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
155	Pop George	idem	idem	idem	-	-	X	-	-
156	Pop Ion I. I.	idem	idem	idem	-	-	X	-	-
157	Pupeza George	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
TOTAL PAGINA 5+6						150	7	-	-
TOTAL GENERAL						157		-	-

Bichigiu, la 17 februarie 1922

Isidor Bodescu, notar cercual

George Pop, primar comunal.

TABLOU NOMINAL

cu soarta locuitorilor români din comuna Bichigiu care au luat parte la Primul Război Mondial între anii 1914-1918 și urmările sale

Număr curent	Numele și prenumele	Soarta îndurată în timpul războiului						În urma decedatului sau dispărutului a rămas	
		Mort pe câmpul de luptă	Mort în temniță, prăbiegie, în spital în urma bolilor sau rănilor	S-a reîntors acasă			Dispărut	Văduvă	Numărul orfanilor
				Ca invalid	Rănit, bolnav, însă în prezent e sănătos	Deplin sănătos			
1	2	11	12	13	14	15	16	17	18
1	Miron Timotei	-	-	X	-	-	-	-	-
2	Baciu Ioachim	-	-	-	-	X	-	-	-
3	Șiușca Manoilă	-	-	-	-	X	-	-	-
4	Pop Gavrilă I. Artene	-	-	-	-	X	-	-	-
5	Pop Silvestru	-	-	-	-	X	-	-	-
6	Pop Pamfir	-	-	-	-	-	X	1	3
7	Chiș Andreș	-	-	-	-	X	-	-	-
8	Burcușel Ion	-	-	-	-	X	-	-	-
9	Șușca Petre	-	-	-	-	X	-	-	-
10	Șușca Pamfir	-	-	-	-	X	-	-	-
11	Miron Niculai	-	-	-	-	X	-	-	-
12	Tecar Timotei	-	-	-	-	X	-	-	-
13	Pop Mitrofan	-	-	-	-	X	-	-	-
14	Chiș Traian	-	-	X	-	-	-	-	-

TABLOU NOMINAL
cu soarta locuitorilor români din comuna Bichigiu care au luat parte la Primul Război
Mondial între anii 1914-1918 și urmările sale

15	Miron Victor	-	-	-	-	X	-	-	-
16	Pop Clement	-	-	-	-	X	-	-	-
17	Pop Grigore	-	-	-	-	X	-	-	-
18	Pop Ion I. A.	-	-	-	-	X	-	-	-
19	Pop Marcu	-	-	X	-	-	-	-	-
20	Pop Condrate	-	-	-	-	X	-	-	-
21	Pop Ion I. Cl.	-	-	-	-	X	-	-	-
22	Rus Ilie	-	-	X	-	-	-	-	-
23	Moldovan Dumitru	-	-	-	-	X	-	-	-
24	Rus Ion	-	-	-	-	X	-	-	-
25	Andrei Conon	-	-	-	-	X	-	-	-
TOTAL PAGINA 1		-	-	4	-	20	1	1	3
26	Andrei Romul	-	-	-	-	X	-	-	-
27	Leah Vasile	-	-	-	-	X	-	-	-
28	Miron Dumitru	-	-	-	-	X	-	-	-
29	Zegrean Scridon	-	-	-	-	X	-	-	-
30	Catana Pavel	-	-	-	-	X	-	-	-
31	Simion Flore	-	-	-	-	-	-	-	-
32	Simion Condrate	-	X	-	-	-	-	-	3
33	Todoran Ion a Tomi	-	-	-	-	-	X	1	3
34	Podobea Alexa	-	-	-	-	X	-	-	-
35	Podobea Vasile	-	-	-	-	X	-	-	-
36	Pop Timotei	-	-	-	-	X	-	-	-
37	Heșmeșan Macavei	-	-	-	-	-	X	1	2
38	Miron Vasile	-	-	-	-	-	X	-	-
39	Miron Toader	-	-	-	-	-	X	-	-
40	Miron Alexa	-	-	-	-	X	-	-	-
41	Pop Ion I. D.	-	-	-	-	X	-	-	-
42	Cihorean Ion	-	-	X	-	-	-	-	-
43	Miron Grigore	-	-	-	-	X	-	-	-
44	Dolha Victor	-	-	-	-	X	-	-	-
45	Urs Vasile	-	-	-	-	X	-	-	-
46	Urs George	-	-	-	-	-	X	1	1
47	Urs Ion	-	-	-	-	X	-	-	-
48	Gorița Ion	-	-	-	-	-	X	1	7
49	Carstina Domide	-	-	-	-	X	-	-	-
50	Andrei Timotei	-	-	-	-	-	X	-	-
51	Oniga Victor	-	-	-	-	X	-	-	-
52	Oniga Pompei	-	-	-	-	-	X	1	1
53	Andreș Clement	-	-	-	-	X	-	-	-
54	Alexa Alexa	-	-	-	-	X	-	-	-
55	Filip Ion	-	-	-	-	-	X	-	-
TOTAL PAGINA 1+2		-	2	5	-	39	10	6	20
56	Cihorean Grigore	-	-	-	-	-	X	-	-

TABLOU NOMINAL
cu soarta locuitorilor români din comuna Bichigiu care au luat parte la Primul Război
Mondial între anii 1914-1918 și urmările sale

57	Alexa George	X	-	-	-	-	-	1	1
58	Oloiet Alexandru	-	-	-	-	X	-	-	-
59	Catana Ion	-	-	-	-	X	-	-	-
60	Catana Valer	-	-	-	-	-	X	1	1
61	Ciherean Valer	-	X	-	-	-	-	-	-
62	Rus Toma	-	-	-	-	X	-	-	-
63	Sârdea Ion	-	-	X	-	-	-	-	-
64	Cira Sidor	-	-	-	-	X	-	-	-
65	Dobricean Grigore	-	-	-	-	X	-	-	-
66	Dobricean Ion	-	-	-	-	X	-	-	-
67	Dobricean Simion	-	-	-	-	X	-	-	-
68	Pop Ion	-	X	-	-	-	-	1	3
69	Dolha Silvestru	-	-	-	-	X	-	-	-
70	Dolha Vasile	-	-	-	-	X	-	-	-
71	Catana Ion	X	-	-	-	-	-	1	3
72	Todoran Vasile	-	-	-	-	X	-	-	-
73	Șofrone Vasile	-	-	-	-	X	-	-	-
74	Turda Ion	-	-	-	-	X	-	-	-
75	Vrâncean Ion	-	-	-	-	X	-	-	-
76	Dolha Ion	-	X	-	-	-	-	-	-
77	Dolha Flore	-	-	-	-	X	-	-	-
78	Dolha Gavrilă	-	-	-	-	X	-	-	-
79	Filip Vasile	-	-	-	-	X	-	-	-
80	Macra George	-	-	-	-	X	-	-	-
TOTAL PAGINA 2+3		2	4	6	-	56	12	10	28
81	Epure Clement	-	X	-	-	-	-	1	2
82	Todoran Ion	-	-	-	X	-	-	-	-
83	Todoran Damian	-	X	-	-	-	-	-	1
84	Todoran Silivan	-	-	-	-	X	-	-	-
85	Todoran Grigore	-	-	-	-	X	-	-	-
86	Ciherean Arsenie	-	-	-	-	X	-	-	-
87	Urs Grigore	-	-	-	-	X	-	-	-
88	Burcuțel Nistor	-	-	-	-	X	-	-	-
89	Alexa Dumitru	-	-	-	-	-	X	1	6
90	Perța Ion	-	-	-	-	X	-	-	-
91	Rus Vasile	-	-	-	-	X	-	-	-
92	Pușcaș Iosif	-	-	-	-	-	X	1	-
93	Filip Todor	-	X	-	-	-	-	1	1
94	Rus Toma	-	-	-	-	X	-	-	-
95	Pop Grigore	-	-	-	-	-	X	1	3
96	Gorița Clement	-	-	-	-	X	-	-	-
97	Dobricean Flore	-	-	-	-	X	-	-	-
98	Dobricean Ipolit	-	-	-	-	X	-	-	-
99	Oloieț Mihăilă	-	-	-	-	X	-	-	-

TABLOU NOMINAL

cu soarta locuitorilor români din comuna Bichigiu care au luat parte la Primul Război Mondial între anii 1914-1918 și urmările sale

100	Filip Victor	-	-	-	-	X	-	-	-
101	Dănilă Sever	-	-	-	-	X	-	-	-
102	Todoran Ion	-	-	-	-	-	X	1	2
103	Todoran Ștefan	-	-	-	-	X	-	-	-
104	Pop Alexa	-	-	-	-	X	-	-	-
105	Pop Vasile	-	-	-	-	X	-	-	-
106	Todoran George	-	-	-	-	X	-	-	-
107	Cihorean Anchidim	-	-	-	-	X	-	-	-
108	Halaș Silvestru	-	-	-	-	X	-	-	-
109	Peter Constantin	-	-	-	-	X	-	-	-
110	Macra Anton	-	-	-	-	X	-	-	-
TOTAL PAGINA 3+4		2	7	6	1	78	15	16	43
111	Dolha Toader	-	-	-	-	X	-	-	-
112	Miron Nistor	-	-	-	-	X	-	-	-
113	Miron Ion	-	-	-	-	-	X	-	-
114	Todoran Nicolae	-	X	-	-	-	-	1	2
115	Rus Vasile	-	-	-	-	-	X	1	1
116	Boca Simion	-	-	-	-	-	X	-	-
117	Graur Cirilă	-	-	-	-	X	-	-	-
118	Hognoj Alexandru	-	-	X	-	-	-	-	-
119	Todoran Vasile	-	-	-	-	X	-	-	-
120	Graur Mihăilă	X	-	-	-	-	-	-	1
121	Todoran Ștefan	-	-	-	-	X	-	-	-
122	Pop Flore	-	-	-	-	X	-	-	-
123	Simion Ion	-	-	-	-	X	-	-	-
124	Simion Grigore	-	-	-	-	-	X	1	2
125	Catana Samuilă	-	-	-	-	X	-	-	-
126	Telcean Ilie	-	X	-	-	-	-	-	-
127	Dobricean Grigore	-	-	-	-	X	-	-	-
128	Dobricean Ion	-	-	-	-	X	-	-	-
129	Rus Anchidim	-	-	-	-	X	-	-	-
130	Rus Tanase	-	-	-	-	X	-	-	-
131	Câmpan Todor	-	-	-	-	X	-	-	-
132	Leah Gavrilă	-	-	-	-	X	-	-	-
133	Homeiu Dumitru	-	-	-	-	X	-	-	-
134	Mocodean Niculaie	-	-	-	-	X	-	-	-
135	Dobricean Pamfir	-	-	-	-	-	X	-	-
136	Andrei Clement	-	-	-	-	X	-	-	-
137	Androne Victor	-	-	-	-	X	-	-	-
138	Pop Valeriu	-	-	-	-	X	-	-	-
139	Pop Iuliu	-	-	-	-	X	-	-	-
140	Ioan Braicu	-	-	-	-	X	-	-	-
TOTAL PAGINA 4+5		3	9	7	1	99	20	19	49
141	Timiș Timotei	-	-	-	-	X	-	-	-

TABLOU NOMINAL

cu soarta locuitorilor români din comuna Bichigiu care au luat parte la Primul Război Mondial între anii 1914-1918 și urmările sale

142	Damian Iacob	-	-	-	-	X	-	-	-
143	Scridon Vasile	-	-	-	-	X	-	-	-
144	Scridon Aurel	-	-	-	-	X	-	-	-
145	Todoran Macedon	-	-	-	-	X	-	-	-
146	Todoran Ion I. G.	-	-	-	-	X	-	-	-
147	Todoran Vasile	X	-	-	-	-	-	-	2
148	Filip Pavel	-	-	-	-	X	-	-	-
149	Gorița Niculaie	-	-	-	-	X	-	-	-
150	Todoran Ion	-	-	-	-	X	-	-	-
151	Simion Iacob	-	-	-	-	X	-	-	-
152	Simion George	-	-	-	X	-	-	-	-
153	Pop Toader	-	-	-	-	X	-	-	-
154	Dolha Vasile	-	-	-	-	X	-	-	-
155	Pop George	-	-	-	-	X	-	-	-
156	Pop Ion I. I.	-	-	-	-	X	-	-	-
157	Pupeza George	-	-	-	-	X	-	-	-
TOTAL PAGINA 5+6		4	9	7	2	114	21	19	51
TOTAL GENERAL		157						19	51

Concluzii privind locuitorii din comuna Bichigiu participanți la Primul Război Mondial conform statisticii ASTRA

Conform statisticii care a fost realizată de Societatea „ASTRA” din Sibiu la câțiva ani după terminarea războiului, Tabelul Nominal cu toți combatanții care au participat la Primul Război Mondial din localitatea Bichigiu a fost întocmit de către secretarul cercual Isidor Bodescu (același care s-a ocupat și de lista de la Salva și Hordou) și primarul George Pop la data de 17 februarie 1922.

În anii Primului Război Mondial (1914-1918) au fost mobilizați în Armata austro-ungară 157 de bărbați din localitatea Bichigiu.

Toți combatanții au fost economi (plugari) în număr de 157, 150 participând ca activi, iar 7 în servicii auxiliare.

Din totalul de 157 de bărbați:

- au murit pe câmpul de luptă: 4.
- morți în temniță, în pribegie, în spital, în urma bolilor și rănilor: 9.
- au fost dați dispăruți: 21.

În urma lor au rămas:

- 19 văduve
- 51 de orfani.

S-au întors acasă:

- Deplin sănătoși: 114.
- Invalizi: 7.
- Răniți, bolnavi, dar deveniți sănătoși: 2.

Din punct de vedere al gradelor militare avem următoarea situație:

- Infanteriști (Soldați): 148
- Fruntaș: 1
- Caporali: 7
- Sergenți: 1

Din această comună a fost decorat doar un combatant cu Medalia de Bronz, în persoana lui Baciuc Ioachim.

VARIA

VERSURI DIN CHILIA SUFLETULUI PREOTULUI MAXIM MELINTI DIN BASARABIA

Mulți dintre trăitorii de azi, când ne gândim la credință sau discutăm despre ea, ne-o înfățișează ca ceva cu totul abstract, plutitoare numai în înălțimile văzduhului, fără legătură cu pământul, ba chiar de-a dreptul sâcâitoare și plictisitoare, când s-amestecă în socotelile noastre, omenești.

Și în traiul nostru de astăzi, al modernilor și modernizațiilor, sunt împrejurări când, tot rafinamentul intelectual la care ținem așa de mult, rămâne neputincios și avem nevoie de aluatul credinței. Sunt destule, dar de data aceasta ne vom opri numai asupra uneia dintre durerile zilelor ce le trăim: invazia „creștinilor ruși” asupra „fraților ucraineni”.

Inima omenească nu-i mai mare ca un pumn – și cu toate acestea în ea zvâcnesc patimi ce pot să zguduie o lume întreagă.

Veninul lor este mai ucigător ca veninul viperei și puterea lor distrugătoare mai groaznică ca cele mai puternice explozibile. Ele nu vor să știe de nici o piedică. Izvoare întregi de energie omenească, care îndreptată pe calea opusă ar fi putut ridica și din pietre fii ai lui Dumnezeu, alimentează necurmat furia nimicitoare a patimilor, născătoare de fii ai diavolului. Și furia lor nu cunoaște nici răgaz, nici descurajare. S-apropie de tine tiptil-tiptil și mai fără zgomot ca tigrul de prada sa. Și după ce ți-au prins toate fibrele ființei tale, te-nclășează, te stăpânește și te conduce acolo unde tu nu voiești. Zadarnică-ți va fi orice zvârcolire și împotrivire.

Frământați de problemele credinței sunt și păstorii de suflete din Basarabia, care sunt „înădușiți” de filo-rusism, de kirilo-claștii zilei. Le este plină întreaga ființă a lor de frământări, de cum să-și îndrume fiii duhovnicești, cum să-și manifeste credința în zilele noastre.

Unul dintre slujitorilor altarelor ortodoxe basarabene își găsește refugiul în chilia sufletului său, scriind versuri în care-și deschide baierile sufletului, așternându-le pe hârtie. În cele ce urmează dăm publicității câteva creații poetice ale părintelui Maxim Melinti din Republica Moldova.

VERSURI DIN CHILIA SUFLETULUI PREOTULUI MAXIM MELINTI DIN BASARABIA

OPREȘTE-TE!

Cum poți să te numești creștin și să mai porți în tine ură?
Cum poți să te mai rogi din plin, când toate firea ta înjură?
Cum de mai porți pe Domn pe Cruce, când lui Mamona te închini?
Îl venerezi și zi și noapte, și mai ucizi pe alți creștini?

Nu poți tu să slujești odată, și lui Hristos și lui Satana
Privește-te în oglinda în grabă, și scoate de pe cap coroana
Nu ești Stăpânul pe vecie, căci într-o zi tu vei pieri
Și pentru toate fărădelegile, în iadul te vei chinui.

Acolo nu contează, crede, ce funcții ai avut aici
Și câte mii și milioane pentru război ai cheltui
Acolo vei primi răsplata, pentru omoruri și minciuni
Deșteaptă-te, și i-a aminte, oprește orice acțiuni.

Agresiune, nu e cale, este o crimă și păcat
Și nici cu mii de sfinți pe lume, tu nu vei fi ușor iertat
Când vei da seamă că ești Irod, un rege dur și blestemat?
Dar, zic, oprește-te odată, că-n Iad de mult ești așteptat!

DOAMNE, AI MILĂ DE NOI!

Doamne, ai milă de noi
Și ne scapă de război!
Luminează mintea noastră
Să vedem zarea albastră.

Cerul limpede cu soare
Cu copiii jucând afară
Fără teamă de război
Doamne, apără pe noi!

PACE VREM, NU VREM RĂZBOI

Pace vrem, nu vrem război,
Domnul milei fii cu noi!
Să lăsăm orice dușmănie
Și să facem veselie!

Bucurați-vă de viață
Și spălați-vă pe față!
Toți copiii lui Hristos
Ridicați-vă de jos!

VERSURI DIN CHILIA SUFLETULUI PREOTULUI MAXIM MELINTI DIN BASARABIA

Toți păziți-vă de ură,
Ocrotiți orice făptură!
Prețuiți, vă ajutați,
Egoismul lepădați.

Cuget sfânt și luminos,
În suflet cu Domn Hristos!
Să iubim și să iertăm
Războiul să încetăm!

CU PROSTIA NOASTRĂ, TOT O SĂ MURIM!

Totul este fals, totul e minciună
Toate îmi provoacă gust de amărăciune.
Chiar vă place, lume, cum vă comportați
Nu vă dați voi seamă, că vă-ndepărtați?
De valori umane, de normalitate
Unde e cultură, amabilitate?
Ați vândut credința, toate ați trădat
Neam fără cultură, este degradat.
Nu puteți cu bani să primiți scăpare
În zădar sunt toate, pier ca lumânare.
Și în fața Celui, fără de păcate
Nu aveți ce spune, toate-s încurcate.
Încurcată viața, lucru și afaceri
Toată lumea asta zilnic se prefacă
Că e fericită, că este bogată
Că este frumoasă, și e răsfățată.
Doamne, ce-i cu lume? Vino ca să vezi
Ce-am făcut din Țară, nu-ți vine să crezi
Da, așa ne place, ca să ne prostim
Cu prostia noastră, tot o să murim.

DEDICAȚIE DE ZIUA FEMEILOR MIRONOSIȚE

Flori de lacrimioare, umplem astăzi Casă
Casa lui Hristos, și pe Sfânta Masă.
Flori de lacrimioare, îți oferim femeie
Celei ce te rogi, azi și în toată vreme.

E zi specială, azi ne amintim
De curajul celor pe care le iubim.
Te cinstim femeie, pentru râvna ta
Pentru ascultare, și credința ta.

VERSURI DIN CHILIA SUFLETULUI PREOTULUI MAXIM MELINTI DIN BASARABIA

Îi urmezi pe sfintele, femei mironosițe
Flori mirositoare pune în cosițe
Tu ascuți pe Domnul, pururi fără frică
Și-i slujești cu dragoste, ca o rândunică.

Plec în fața ta, eu smerit grumazul
Îți sărut cu dragoste, dulcele obrazul.
Tu ești mamă scumpă, soră sau soție
Sunt recunoscător ție, pe veci!

DACĂ AȘ PUTEA SĂ ZBOR

Dacă aș putea să zbor
Ca un vultur, înspre nori,
Și să spun eu tuturor
Că Hristos este cu noi.

Că Hristos pe toți iubește,
Și ne-așteaptă El mereu.
Nu trăim noi creștinește,
Și nici nu ne pare rău.

Da, e greu ca să iubim,
Da, e greu ca să iertăm.
Tot vorbim, trufaș vorbim
Și apoi ușor uităm.

Noi uităm că suntem rude
Și avem părinți comuni,
Însă nimeni nu aude,
Și nu vreau să fie buni.

Haideți să iubim mereu,
Să credem în Dumnezeu
Și prin fapte tot mai bune,
Să schimbăm această lume.

FAMILIA MIHĂILĂ DOHIDE-ȘANTI

STRĂMOȘ COMUN

MIHAILĂ DOHIDE
1769 - 1849

ILSIE DOHIDE
1819 - 1861

TOADER DOHIDE
1818 - 1878

TODORA DOHIDE
1811 - 1881

MARȘA DOHIDE
1815 - 1885

PAHTELIHON DOHIDE
1818 - 1869

DHISIH DOHIDE
1811 - 1879

**MIHAIL MIHAILĂS
LEON DOHIDE, m.iaștr**

LEAHIA DOHIDE (6)
MĂDĂCUA DOHIDE (7)
SUSANA DOHIDE (10)
PAHTELIHON DOHIDE (11)
DOHIDA DOHIDE (12)
ARITDANA = POP FILIP (13)
FIRDOHIA = POP VILIER (14)

MIHAIL DOHIDE (16)
PARASCACHIA DOHIDE (17)
ANTON DOHIDE (18)
CLEHENT DOHIDE (19)

ION DOHIDE = TRITIANA COTUL (20)
STEFANIA = MARETEI OLDIH (21)
PAMEL DOHIDE = VIRONER POPĂRITSCU (22)
HOȘDION DOHIDE (23)
MĂDĂCUA DOHIDE (24)
IONITR = HIRDOFAN COTUL (25)
SOFRONIA = GEORGE COTUL (26)
LEBION DOHIDE (27)
PARASCACHIA = DETRU FILIPON (28)

VALTERA = FLOREA = MARIJA = LUCRETTIA
FLORICA = GHEORGHE = OCTAVIA = SALVIA
VALENTIN

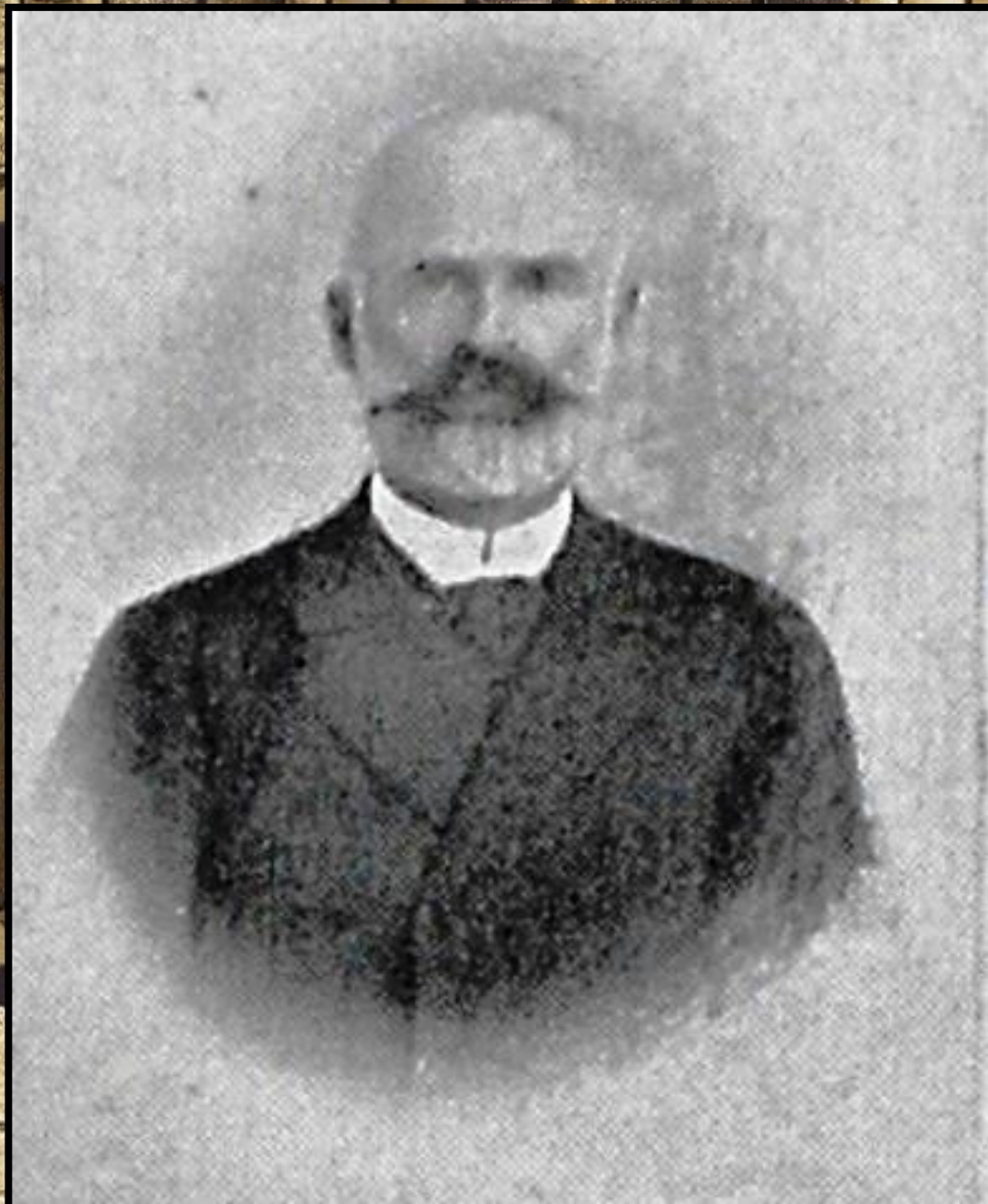
NOTĂ BIOGRAFICĂ

- 1-Căpitan rev. 1848
- 2-Primar, Ajutor la Arde, etc. cu rețina la Ardeșon (romani)
- 3-N. 17-18-1848-1849 Cluj (17) cu George Răduț și sora L. Șagău Zărnand
- 4-N. 20-1845-1851
- 5-N. Iator, Donade, Pământ Donade, Iacob Donade
- 6-Nama în Filip a. Muză
- 7-Donam în garajul Zărnand - Rodna
- 8-Căsi Iac. Oan Sofronia, Măruța, Ana
- 11-Căsi cu Lucrăia Donade, Găruș, Șirău, Iacob, Emil
- 12-Căsi cu Orlum, Făruș, Amara, Șirău, Șirău, Șirău, Șirău
- 13-N. 1845-1878 Iacob - donade Șirău, Șirău, Șirău, Șirău
- 14-N. 1845-1878 Iacob - donade Șirău, Șirău, Șirău, Șirău
- 15-Căsi Măruța și Sofronia. Iacob, Amara și Pământ Donade
- 16-Căsi, Măruța, Șirău
- 17-Căsi Măruța și Șirău
- 18-Căsi Măruța și Șirău
- 19-Căsi Măruța și Șirău
- 20-Căsi Măruța și Șirău
- 21-Căsi Măruța și Șirău
- 22-Căsi Măruța și Șirău
- 23-Căsi Măruța și Șirău
- 24-Căsi Măruța și Șirău
- 25-Căsi Măruța și Șirău
- 26-Căsi Măruța și Șirău
- 27-Căsi Măruța și Șirău
- 28-Căsi Măruța și Șirău

Intenț. de
R. G. Găruș Șirău

LEGENDA
* Căpitan rev.
* Primar
* Ajutor

Revistă sprijinită și finanțată de:
CONSILIUL LOCAL SÂNGEORZ-BĂI
CENTRUL CULTURAL „JUSTIN SOHORCA”
SÂNGEORZ-BĂI

ISSN 2285-8229
ISSN-L 2285-8229